

TIRON ALBANI

**CRAIUL
MUNȚILOR**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DRAMĂ ISTORICĂ

ÎN 4 ACTE ȘI

13 TABLOURI

● **EDITURA CERCULUI ZIARIȘTILOR ORADEA**

T I R O N A L B A N I

**CRAIUL
MUNȚILOR**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DRAMĂ ISTORICĂ

ÎN 4 ACTE ȘI

13 TABLOURI

● **EDITURA CERCULUI ZIARIȘTILOR ORADEA**

TIRON ALBANI

CRAIUL MUNȚILOR

DRAMĂ ISTORICĂ

în 4 acte și 13 tablouri

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2009 09327

BL. UNIV. CLUJ

3423 12.XII.1994

EMPLAR LEGAL

EDITURA CERCULUI ZIARIȘTILOR
ORADEA

275785

BCU Cluj Central University Library Cluj

TIPOGRAFIA
„MERCUR“ S. A. ORADEA
1934

Cuvânt înainte

Mulțumesc tuturor acelor care mi-au dat prețiosul lor concurs la scrierea acestei lucrări, fie direct prin prețioasă colaborare, cum este d-l S. Crișna, fie indirect punându-mi prețioase date la dispoziție, cum e d-l profesor univ. Silviu Dragomir, prin lucrarea sa: „Avram Iancu”.

De asemenea mulțumesc d-lui general Anastase Negulescu, ajutor de primar, care a încurajat eșirea la lumina zilei a acestei lucrări.

Am considerat necesară scrierea acestei piese, deoarece am constatat, că la noi s'a cam neglijat cultul marelui erou al Transilvaniei, dela 1848, ca și al eroilor contemporani ai săi. Lucrările apărute până acum despre viața lui Avram Iancu nu sunt suficiente pentru a ține trează memoria aceuia, care a redesteptat poporul românesc din Ardeal, la conștiință națională, infiltrându-i și dorul de eliberare socială, condiție inexorabilă dezvoltării cultural-naționale.

Nici piesa teatrală de față nu are pretenția de a umple singură acest gol, dar contribuie cu ceva, dând imbold și allora să activeze pentru aducerea la viață a marilor precursori ai desrobirii noastre naționale, pe cari posteritatea pare că-i dă uitării. Avram Iancu, Simion Bărnuțiu și ceilalți eroi contemporani ai lui, apoi Horia, Cloșca, Crișan din altă epocă nu au măcar o statuie în centrele Ardealului. Și figurile mari ale epocii dela 1880-1919 nu și pot căpăta adevărata strălucire decât în reflexia aureolei precursorilor în frunte cu Avram Iancu.

Oradea, Septembrie 1934.

Tiron Albani.

P E R S O A N E L E :

Romul, student în filosofie, zis Diogene.

Liviu, student în matematici zis Pitagora.

Coana Marița, proprietăreasa.

Veturia, studentă în științe naturale.

Elena, studentă la litere.

Aron Iancu, student în drept și istorie.

Avram Iancu. Craiul Munților.

Ioan Buteanu, preect, adjutantul lui Iancu.

Un copil moș.

O mamă, soția unui moș.

Badea Nicolae, moș.

Mulțime: moși, bărbați și femei.

Badea Miron, moș iobag.

Elena, fiica iobagului Miron, prietena și camaradului Iancu.

Un jandarm cu pene de cocoș.

Al doilea jandarm, „

Al treilea jandarm, „

Al patrulea jandarm, „

Contele Ștefan Kemény, fișpan de Aiud.

Generalul Puchner, comandantul trupelor austriace în Ardeal.

Gheorghe Barițiu, delegatul comitetului național român.

Un ofițer al lui Avram Iancu.

Paul Csany, prietenul lui Avram Iancu, locotenent ungar.

Generalul Bem, comandantul trupelor maghiare din Ungaria.

Alexandru Petőfi, poet și căpitan ungar.

Ludovic Kossuth președintele Republicii Ungare.

Contele Kemény Farkas, comandant de trupe ungar.

Colonelul Hatvani, comandant de divizie ungară.

O babă bătrână din Abrud.

Un moșneag moș din Abrud.

Tribunul Șuluțiu.

Un soldat moș.

Axente Sever, prefect.

Un moș.

Al doilea moș.

Al treilea moș.

ACTUL I.

TABLOUL I.

Scena se petrece într-o cameră studențească. Aranjamentul: Două paturi de fier, o canapea uzată, o masă, patru scaune, două dulapuri vechi, un lavor, ștergar, un cuier de ușă. În toate părțile cărți și hârtii.

Acțiunea are loc în zilele noastre, într'un oraș universitar din România.

La ridicarea cortinei pe scenă se află doi studenți: *Liviu*, zis *Pitagora*, student în matematici; *Romul* zis *Diogene*, student în filosofie; și *Coana Marița*: proprietăreasa.

Zi de primăvară, în primele ore de după amiază.

(*Liviu, Romul și coana Marița.*)

Liviu: (ținând de braț pe proprietăreasă o conduce spre ușă explicându-i cu vervă) Uite coană Marița, vreau să-ți explic.

Coana Marița: (silindu-se să scape din mâna lui Liviu) Nu de aia zic, dar totuș, nu mai merge așa. Nu de aia zic, dar totuș... Și al de Bogdan au studenți chiriași, dar ei plătesc. Eu timp de 30 de ani am avut chiriași, tot oameni cum se cade... Nu de aia zic, dar ar trebui să plățiți. Celpușin pe luna trecută. Nu de aia zic, dar bărbatul meu îmi cere bani...

Liviu: (stăruind să meargă cu proprietăreasa spre eșire explicându-i mai departe) Bine, bine, ai dreptate, dar hai să-ți explic pe scurt, că m'avem mult timp...

Coana Marița: Asta n'ar fi nimic, dar n'aveți nici parale.

Liviu: (râde cu amărăciune) Și aci ai dreptate (atrăgându-o spre ușă). Vino coană Marița să vorbim serios. Asta așa-i de când e lumea. Vezi, legea sinusului a determinat-o. Adecă de două ori Alfa, nu face mai mult într'un triunghi echilateral, decât două Beta. Bine înțeles. Nu-i așa coană Marița? Asta o înțelegi și'mata. Na hai să vedem mai-

departe. (Către Romul) Vino și tu filozofule urmaș al lui Diogene, ajută-mi să explic filosoficește coanei Marița.

Romul: (se duce spre ei și ia de brațul celalalt pe proprietăreasă) Vezi, că matematica fără filosofie nu face nici două parale?

Liviu: Dar nici filosofia fără matematică. (către proprietăreasă) Vezi, dar, într'un triunghi, dreptunghi, patratur, ipotenuzei este egal cu patratur celor două catete. Adică să te lămuresc . .

Coana Marița: Lasă-mă nu mă lămuri. Mă mulțumesc cu plata chiriei. Plățiți și sunt lămurită.

Liviu: Dar eu vreau să te lămuresc coană Marița, să nu fi în confuzie cu privire la teoria lui Carnot. Ascultă, ce spuneam nu e decât adevărul vechi, că „A” la patrat, plus „B” la patrat, este egal cu „C” la patrat.

Proprietăreasa: Lasă-mă că la asta nu mă pricep.

Romul: Dar explicația mea cred că o vei înțelege: Diogene spunea: „Nu faptele au importanță, ci rezistența noastră față de ele”. Adecă e totuna de plătim sau nu chiria, lucrul principal e ca d-ta să nu te superi. Vorba lui Tacitus: „Sine ira et studio.” Cu toate că silogismul ăsta e cam fals, cum ar zice logicianul Descartes: „Un error fundamentalis”, se poate trage din el o concluzie precisă.

Coana Marița: Da, știu că n'aveți parale.

Liviu: Bine că vorbești tocmai de parale. Asta voiam să ți-o explic și eu. Adică voiam să-ți dovedesc: precum două paralele nu se întâlnesc niciodată, decât la infinit . . . Apropos, știi că este o nouă teorie, care spune că se pot întâlni și două paralele?

Coana Marița: Bine, bine, dar când îmi plățiți chiria?

Liviu: Tocmai acum voiam să-ți vorbesc de ea. Chiria e ca două linii paralele. D-ta pleci într'o parte, adică ceri bani, noi plecăm în altă parte, adică n'avem bani. Deci nu ne vom întâlni niciodată. Adică „sinus Alfa plus și minus Hiperbola paraliyum și contagenta Gama este egal cu zero. Iar zero cu zero este egal cu nimic. Iată de ce nu putem plăti. Ești lămurită nu i așa?

Coana Marița: Cu ăstfel de prostii nici dracul nu se lămurește. Nu mai ascult asemenea gugumăni lasă-mă! (vrea să iese)

Liviu: (făcând un compliment) Dar cine nu te lasă?

Coana Marița: Dar nu mai aștept decât până mâine ... și (eșind murmură:) Minus și plus ... *Didogene* ... Cu ce vor ei să-mi plătească chiria.

Liviu: (după o scurtă pauză) Adică, rămânând la matematici, trebuie să constat încă odată, că zero plus zero este tot zero, dacă vrei zero de 2 ori (*serios*) Acum mai alungarăm proprietărea cu abracadabrele noastre matematice și filosofice, Dar mâine... De o săptămână facem așa. Și nu mai merge... Cred că ea o să fie mai bună matematiciană ca mine.

Romul: Cum adică?

Liviu: O să constate pur și simplu că vorbele nu-s parale.

Romul: (după o scurtă pauză) Dar ce-i de făcut?

Liviu: E greu de răspuns... Eu nu știu decât formulele mele, dupăcum nici tu nu ști decât filozofia ta... Și matematica și filozofia trebuie să constate însă, că din nimic nimic nu iasă... *Ex nihilo nihil*... (sarcastic punând mâinile în buzunarul pantalonilor) Situația noastră e precară. Eu sunt lefter. Parcă aș fi ministru de finanțe... Până la întâiu nici nu sper să primesc. Situația mea e cu atât mai grea că n'am contribuabili pe cari să-i despoi... Dar totuși vom face ceva... Vom mânca mai puțin sau nu vom mânca de loc. Astfel de minuni se întâmplă des la noi... dar ce va fi cu Iancu. Ști că luni dearândul a lucrat la teza de licență. *La revoluția lui Avram Iancu*... marele său tiz... Ști că zilele acestea trebuia să plătească taxa examenului de ticență. Intregul lui viitor, catedra-i depinde de acest examen.

Romul: Eu, zilele acestea trebuie să primesc ceva bani. Sau de acasă sau dela Popescu, unde am dat lecții. Situația mea proprie nu mă îngrijorează atâta. Dacă am o bucată de pâine ce-mi pasă de lume. Nu vreau să mă fac un mic burghez cu pântec mare... Am pe *Veturia* mea, ce mi mai trebuie? Lui *Diogene* i-a ajuns un butoi. Mie un butoi și o femeie... Dar ce va fi cu Iancu? Nu știu de ce, dar când mă gândesc la el, îmi vine în minte figura eroică a lui Avram Iancu, despre care și-a făcut teza de licență. E interesant că și pe el îl cheamă Iancu, numai că Aron și nu Avram. Și cât de mult se interesează de istoria și de viața tragică a lui Avram Iancu. Preocuparea lui excesivă de marea figură istorică, trece norma unui studiu. Il muncesc toate scenele din viața lui Iancu. Parcă le

cunoaște mai bine ca profesorii... Nu numai teza și-a făcut-o despre istoria lui Iancu, dar și acum, după ce a terminat, tot de ea se ocupă... Cu toate prilejurile face aluzii la eroismul și sfârșitul tragic al lui Iancu... Își închipuie că și el va împărtăși aceeași soartă: Să lupte pentru'n ideal, să jefască totul pentru binele public, ca apoi să fie înșelat și părăsit. Nu știu cum, dar eu sunt stăpânit încontinuu de această idee. Ști ce sfârșit a avut Avram Iancu. Și autosugestia e o influență puternică...

Liviu: Nu vrbi așa. (Se aud bătăi în ușă)

Romul: Intră!

Liviu: Cin'să fie oare?

(*Veturia* intră și se aruncă în brațele lui *Romul*).

Veturia: Servus filozoful meu! (îl sărută și apoi salută pe *Liviu*)
Servus cumnate.

Liviu: Bon jour cumnățică.

Veturia: Abia putu-i scăpa. Mătușa veni cu mine până la poartă. Sunt așa de curioase mătușele astea. E bine de voi cari nu locuiți la o mătușă. (se așează pe scaun)

Romul: Ce să-i faci dragă, așa-s femeile bătrâne. Foarte curioase. Pe când sunt încă tinere par bune și frumoase, dar când îmbătrânesc... Brrr! [Cu vocea schimbată] Dar când te văd pe tine, nu-mi pot închipui că vei îmbătrâni vreodată.

Veturia: [Cântând șansonul cunoscut]: „Poate că da, poate că nu,, Ai iubit vreodată tu, poate că da, poate că nu! “Vrei să vii la cinema, poate că da, poate că...”

Romul: și *Liviu*: (deodată) Nuuu!

Veturia: [râzând] Știam, ba știu și motivul. Desigur aveți multe parale. Vezi că și studentele dela științele naturale se pricep la filozofie, la căutarea cauzelor finale, nu numai voi filozofii.

Romul: [O ia de braț și o sărută] Dar și noi la naturale.

Liviu: [făcând o mutră serioasă] Jucați-vă copii, jucați-vă. Aceasta e întreaga filozofie. Cuvinte mari, până își-se astupă gura. Cu pâine, cu vin, ori cu sărutări... E tot una.

Veturia: Da la matematici. Nu însă la naturale. [Toți trei râd] (după o pauză).

Romul: [serios] Să lăsăm gluma copii [către *Veturia*] Vreau să-ți vorbesc serios.

Veturia: [râzând] La dispoziția ta. Ce poștești?

Romul: Fii serioasă, te rog.

Veturia: Îmi ceri mâna, sau ceva și mai serios? Mâna mi-e dată deja. îmbrățișându-l] Cere-mi altceva.

Romul: Îți cer seriozitate. Acum nu e vorba de noi.

Veturia: [serioasă] Dar ce s'a întâmplat?

Romul: Nu s'a întâmplat nimic. Adică s'au întâmplat multe. Ști că Iancu lucrează de de mult la teza de licență.

Veturia: Da, la Avram Iancu.

Romul: Poate știi și faptul, că poimâine e ultima zi când trebuie să-și plătească taxa de licență și altele ce le mai datorează Universității. Dar asta o vom aranja-o cumva. Vom cere amânare dela decan sau mă voi duce la unchiul meu să încerc un împrumut. Aceasta e partea mai puțin grea. Dar știi că Iancu trebuie să mai dea un examen oral? Și are nevoie de liniște sufletească. Viitorul, catedra-i depind de acest examen. Și tocmai această liniște îi lipsește. E foarte enervat și cuprins de o melancolie ucigătoare. Zile întregi nu iese din odaie. Și acum abia alungarăm din casă să-și răcorească mintea la aer.

Veturia: Da, o știi.

Romul: E din cauza Elenei (disprețuitor) prietena ta.

Veturia: Nu vorbi rău de Elena, ea nu e vinovată.

Liviu: (sarcastic) Sigur că nu, natura a făcut-o femeie. Nu s'a proclamat ea femeie.

Romul: [serios] Nu face glume pe o chestie serioasă. Lucrul e foarte serios. De când l-a lăsat Elena nu mai are plăcere de viață. Nu-l mai atrage nici dreptul roman, pe care-l studia cu multă plăcere, nici istoria Ardealului, a cărei profesor vrea să fie. El, care a fost un înflăcărat luptător al ideii naționale și al concepției lui Avram Iancu, acum abia se mai interesează de problemele sociale și de culturalizarea satelor, al căror program îl preocupa atât de mult. Eri am încercat să-l atragem în discuție să ne vorbească despre viața lui Avram Iancu, dar el nu răspunde, deși altădată vorbea cu multă pasiune. Aci trebuie făcut ceva. [către Veturia] Ascultă Veturia! Elena e prietena ta.

Veturia: Da.

[scurtă pauză]

Romul: Cred, că suntem atât de buni prieteni, că n'avem ce

să ne ascundem unul altuia. Putem vorbi pe față, Iancu iubește pe Elena... Tu și ce trebuie să faci.

Veturia: Da, ai dreptate... Voi încerca... O să vorbesc cu ea. Și ea-l iubește.

Romul: Și totuși l-a părăsit.

Liviu: Nu totuși, de aceea. Tocmai de aceea.

Veturia: Faci spirite ca și adineaori cumnate. Dacă situația n'ar fi așa de dureroasă, am putea să rădem, dar așa. Mă simt și eu vinovată, că eu am prezentat-o lui Iancu.

Liviu: Nu-i nimic copii. Ascultați un proverb bătrânesc: *Interdous amantes... tertius...*

Romul: și *Veturia*: Între doi amanți, ce-i cu al treilea?..

Liviu [râzând] *Interdous amantes, tertius... non datur.* Al treilea nu există.

[Toți trei râd].

Romul: Parcă nici matematicienii nu-s totdeauna proști... [serios] Dar ce-i cu tine Pitagora, de ești așa de spiritual?

Liviu: Iancu și mie mi-e bun prieten... Dar când mă gândesc că dintre noi eu matematicianul sec, sunt singurul care nu se pretează la jocuri de dragoste, îmi vine să râd.

Veturia: [amenințându-l cu degetul] Mă răzbun eu pe tine. Te voi prezenta Silviei.

Liviu: Și ea mă mănâncă?

Veturia: Dece să te mănânce?

Liviu: Altfel num mă tem de femei... [Uitându-se la ceasul de buzunar] Adică bine că mi-ați adus aminte (și ia pălăria) Vă las singuri... [Plecând spre ușă] Adio... Petrecere frumoasă...

Veturia: Unde te duci?

Liviu: Nu fi așa de curioasă... [Eșind pe ușă întoarce capul] Am un rendez-vous [ese] (Mică pauză).

Romul: Sunt foarte îngrijorat *Veturio*. Trebuie să facem ceva.

Veturia: Ce putem noi face?

Romul: Ești sigură că-l mai iubește?

Veturia: Sunt sigură.

Romul: Atunci dece l-a părăsit? Îi cunoștea cerbicia. Dece voia să-l umilească, știind că are principii, e leit firea lui Avram Iancu.

Veturia: Tu și cum sunt femeile. Cazul s'a întâmplat altfel.

Ea nu era satisfăcută numai cu date istorice. Ei îi trebuia și altceva. Istoria e interesantă, dar nu e pentru distracția femeilor.

Romul: Dar, ea știa, cât de mult îi depinde viitorul de examenul de care se prepara. Femeia trebuie să se acomodeze. Dar ea ce-a făcut? L'a părăsit pentru primul bărbat care i-a eșit în cale. Și nici nu se poate asemăna cu Iancu.

Veturia: Nu o jigni, te rog!

Romul: Dacă adevărul e jignitor.

Veturia: Prea mult ții la prietenul tău.

Se aud bătăi în ușă:

Romul: Intră!

(Intră Elena. O fată tânără, frumoasă.)

Romul și Veturia: Ah! (O privesc surprinși)

Elena: Bonjur... dar de ce mă priviți așa uimiți?

Romul: Nu te mira, demult nu te-am văzut la modestul nostru cănim... Dar bine c'ai venit, căci tocmai de tine vorbeam...

Elena: De mine?.. Sunt foarte încântată.

Veturia: Depune-ți pălăria și pardesiul...

Elena: Mulțumesc nu stau mult. Am venit numai să văd de ce mă chemați.

Veturia: Noi?

Elena: Da voi!.. Nu?.. (povestitor) Eram pe stradă, deodată întâlnii pe Liviu, care părea grăbit. — Tocmai pe tine te caut, — zise el.. — Pe mine? — întreba-i mirată. Da, pe tine, mi-ai economosii un drum — zise el. — Dacă altceva nu pot economisi — adaugă el zâmbind. — Dar pentru ce mă cauți, întreba-i — Nu întreba de ce, du-te repede la noi, ești așteptată, e nevoie de tine... — Dar tu nu vi? — îl întreb. Nu — zise el — și cu asta mă părăsi brusc... Și iată-mă aci. Voi nu știați nimic? Să fie numai o farsă a lui Liviu?

Veturia: Oricum, e bine c'ai venit.

Romul: Mulțumesc că ai venit Elena, Te credeam mai rea. E așa de plăcut să te înșeli spre bine... Vreau să-ți vorbesc ceva. Voi fi scurt. Și tu Elena ce-ai făcut părăsind pe Iancu? Cum ne-ai sdorbit armonia micului

nostru cerc? .. Știi ce melancolic e Iancu de când l'ai părăsit?

Elena: (încet) Nu.

Romul: Ei bine, ai aflat acum . . . (scurtă pauză)

Elena: Ei și? ce pot eu face?

Romul: Mai întrebi Eleno? Chiar tu întrebi? (Intră Iancu, Rămâne surprins de prezența Elenei, cu pălăria în mână, vrea să iasă, dar Veturia îl ia de braț)

Veturia: Unde vrei să mergi Iancu? De ce faci prostii?

Iancu: (trist) Lasă-mă. N'aveți nevoie de un erou tragic.

Veturia: (îl reține) Avem nevoie de tine.

Iancu: De mine? Ce vreți de la mine? Cine mai poate avea nevoie de mine? Eu nu mai știu nimic, decât teza mea la care lucrez de cinci săptămâni zi și noapte și în care m'am confundat într'atâta, că am rupt orice contact cu lumea dinafară.

Veturia: Nu te enerva. Linștește-te.

Iancu: Dar te poți liniști oare când cuvintele-ți ard în suflet, când pieptuți clocotește de spasmiurile trecutului unui neam oropsit? Par'c'ar fi niște basme din altă lume, dar cari au fost trăite, nu demult, chiar pe plaiurile acestea. Cum să poți sta nepăsător, când știi că porți în tine personajii cari au trăit, cari nu mai trăesc, dar cari totuș n'au murit. Cum poți fi liniștit când sufletul tău e plin de acei, cari au dăruit neamului libertatea, cari erau mari și căroră viața nu le-a răsplătit cu nimic jerfa adusă pe altarul idealului, jerfa supremă ce o poate da omul: VIAȚA. Și în definitiv pentru ce? Pentru o statuie după moarte? Pentru două statui după moarte? Sau pentru mii de statui pupă moarte? Dar numai după moarte... Dar și acestea sunt pentru noi, nu pentru ei. (râde amarnic) Haha... și câți nu sunt, cari își dau viața pentru binele posterității și nici măcar statui nu au!

Romul: (ia pe Iancu de mijloc) Știi că ai multe de spus Iancule. De când ți-ai terminat teza nu ne-ai vorbit nimic. Altădată ne povestea-i atâtea din viața și ideile eroilor din trecut. Vino și stai cu noi. Povestește-ne ceva din teza ta. Te vei ușura desigur.

Veturia: Și încă ceva: Să reștabilim pacea complectă între noi, Uite și Elena e aci. Supărarea n'are rost. Hai îm-

păcași-vă! (ia de mână pe Elena și o conduce la lăncu) Dași-vă mână!

Iancu: Lasă-ne, nu suntem dușmani.

Veturia: Strângeți-vă mâinile copii. Resul vă privește. (le împreună mâinile.)

Romul: Și acum să ne povestești lucruri frumoase.

Iancu: Dacă vrei lucruri frumoase, nu le cauți în trecut. Trecutul este exact și sigur. El nu poate fi frumos, fiindcă nu-l poți împodobi cu visuri. Dacă vrei ceva frumos, cauți în viitor, privești înainte și dai frâu liber fanteziei. Acolo veți găsi imagini frumoase. Dar în trecutul fixat de soarta crudă și trăit, nu găsiți decât tragedie: Ruinarea visurilor și idealurilor. Căci realitatea e mai tragică decât aspirațiile sufletului uman. Trecutul e urit ca un om mincinos.

Romul: Dar de ce stați unul în fața altuia, cum ar zice Liviu dac'ar fi aci: cum sta Ștefan cel Mare în fața lui Matei Corvinul?

Liviu: își bagă capul pe ușă. Să nu vorbiți de dracul că imediat apare. (înt: cu un pachetel) dar cum să nu apar eu când vorbiți de mine. Știți că dracul și matematicianul sunt din aceeași vatră, că au un caracter comun?

Romul: Iar ai descoperit o sofismă. Spune-o.

Romul: Ambii sunt spaima copiilor. Și pe mine în copilărie mă speria mama cu profesorul care mă ia în sac dacă nu sunt cuminte. Mai târziu, am aflat că profesorul în chestie era un matematician... Dar să trecem la lucruri mai serioase. (observând pe Iancu în fața Elenei, se apropie de ei și-i strânge unul spre altul) Bravo copii, Vă felicit... Știam eu că între două triumphiuri asemenea...

Veturia: Ce-i?

Liviu: (râzând) Intre două triumphiuri asemenea, catetele opuse sunt paralele și proporționale... Dar să trecem la lucruri mai serioase (desface pachetelul adus) Copii am adus ceva de mâncare. Hai să luăm cina împăcării.

Veturia și Romul: (se așază la masă, Veturia desface pachetelul și aranjează masa, numai Iancu și Elena mai stau tăcuți).

Liviu: Veniți copii și voi. Invitările le trimitem prin poștă (mâncând) express și recomandat. Veniți repede copii:

Iancu: Lasă-mă eu n'am poftă.

Liviu : Cum n'ai poftă? Știu că și tu ai luat azi masa cu Napoleon.

Veturia : Cum așa ?

Liviu : (mâncând) Foarte simplu. Napoleon fiind mort, nici el n'a mâncat azi nimic (Toți râd, chiar și Iancu zâmbeste).

Iancu : Ești un băiat bun Liviu.

Liviu : Asta o știam demult.

Veturia : Veniți și voi tăcușilor. Nici nu v'am auzit azi vocea.

Liviu : (mâncând) Cu atât mai bine. Să tacă din gură. În dragoste răul începe când ămanții intră în discuție. La ce atâta vorbărie. Știji că nici Newton nu vorbea mult.

Veturia : Linște băeți, Iancu vrea să ne vorbească.

Liviu : Bravo, bravo. El să vorbească, eu să mănânc.

Romul : (se duce la Iancu și-l apasă pe un scaun) Povestește-ne, noi te ascultăm, ca altădată, cu multă plăcere. Spune-ne ceva din teza ta. Povestește-ne ceva din viața lui Avram Iancu. Istoria lui mai are desigur multe părți, pe cari noi nu le cunoaștem.

Liviu : S'auzim!

Elena : (Se apropie de Iancu și-i zice cu gingășie) Vorbește Iancule, te rog și eu.

Iancu : Bine, am să vă istorisesc ceva, să nu vă stric cheful. Vă spun o tragedie, o poveste desprinsă din trecutul nostru și al vieții lui Avram Iancu. Vă arăt câteva crâmpene dintr'o viață sbuciumată plină de lupte și eroism. O viață animată de un ideal și zdrobită de felonia unui împărat aliat cu fatalitatea. Veți vedea cum se poate zădărnici aspirația și străduința unui popor și cum această zădărniciere a ruinat atâtea vieți. O tragedie, care m'a atras atât de mult și în care văd tragedia tuturor eroilor cari luptă pentru binele general. De altfel tragedia aceasta se aseamănă foarte mult cu propria mea tragedie, căci fiecare viață e o tragedie...

Liviu : Comică.

Iancu : Poate, dar o tragedie. Cu deosebirea că nu toți își dau seama de tragicul ei... Era în preajma revoluției din anul 1848. Ideile revoluționare: Libertate, Egalitate și Fraternitate, cutreerău întreaga Europă. Poporul românesc din Ardeal gemea sub jugul magnașilor unguri și exploatat până la foamete aștepta clipa care să-i aducă libertatea. Așteptata

o eră nouă în care să nu mai fie robul grofilor hrăpăreți în propria sa țară... (În timp ce vorbește, cortina se lasă încet, se face întuneric dar vocea lui Iancu se tot aude).

Vocea lui Iancu: Voi rupe câteva foi din marea carte a trecutului. Ceace veți auzi acum nu sunt spusele mele, ci este trecutul însăși care vorbește. Iată cum se deapănă viața unui om destinat să fie conducător, iată cum se desfășoară drama unui erou și iată cum este ea legată de tragedia unui popor. Veți vedea cum a suferit poporul nostru și poate nufere și acum. În câteva tablouri vă voi arăta o întreagă epocă de suferinți și de lupte pentru mai bine. Ea aparține trecutului, dar urmele ei mai dăinuiesc și astăzi. Lanțul de suferințe al bunicilor noștri, a adus deșteptarea la conștiință și a îndemnat la acțiune al cărei rezultat este desrobirea națională. Eu vă arăt acum zbuciumul sufletesc al unuia dintre marii eroi cari și-au sacrificat viața, fericirea, totul pentru această desrobire.

ACTUL I.

TABLOUL II.

La ridicarea cortinei se vede un peisagiu în Munții Apuseni, șoseaua și case țărănești în depărtare. Timp de primăvară. Avram Iancu și prietenul său Buteanu vin îmbrăcați în costum național.

Avram Iancu: Iată-mă în sfârșit din nou printe munții noștri atât de iubiți și cântați de poeți.

Ioan Buteanu: Da Iancule, munții sunt frumoși, dar codrii lor ascund mii de plânsete și suferințe nesfârșite. Când le vei vedea, vei suferi și tu.

Iancu: Poate. Suferințele sunt așa de vechi, dar ști ce bucurie simte omul, când, după o depărtare de ani îndelungați revede locul unde și-a petrecut copilăria? Și impresia e cu atât mai puternică, dacă acest loc, sunt munții noștri pitorești, plini de cântece și flori. E o bucurie să-ți revezi pe ai tăi, pe cari poate nici nu-i mai cunoști, dar despre cari simți că sunt ai tăi.

Buteanu: Iți înțeleg însuflețirea Iancule, dar eu am venit mai

demult acasă și trăesc aci. Printre cântece aud suspine, iar printre picurile de rouă văd atâtea lacrimi. Vei vedea și tu Iancule, cât de mult suferim noi aci sub tirania feudalilor maghiari.

Iancu: Știu amice, dar nu trebuie să desnădăduim. Din contră, să ne oțelim puterile, ca să începem lupta cea mare, să luminăm pe frații noștri, ca să se poată desrobi.

Buteanu: Ai uitat desigur Iancule. mentalitatea medievală a magnașilor, brutalitatea solgăbirărilor și jandarmilor.

Iancu: Nu, nu le-am uitat Ioane, Dar cu cât suferința e mai mare, cu atâta crește și dorința de desrobire. Ideea de libertate odată infiltrată în masa populară, nu poate fi nici arsă pe rug, căci ea însăși este foc. Cum puteam să le uit Bulene, când am îndurat toate înjosirile, pe cari le îndură poporul nostru. Din copilărie am înțeles nedreptatea. Eșind din școală am stăruit să obțin un post, ca prin muncă cinstită să pot trăi și să pot da învățătură celor ce nu au. Dar am fost înlăturat. Nu sunt nici vlăstar de magnat, nici lingușitor a plecat. N'aveam nici o calitate pentru care să merit o funcțiune. Știu că suntem asupriți. Dar cu toate acestea am venit plin de încredere în viitor să-mi revăd patria natală.

Buteanu: Vei plânge Iancule, când vei vedea cum trăesc frații tăi aci.

Iancu: Nu voi plânge amice, ci voi trece la fapte. Voi lumina, voi lupta.

Buteanu: Să-ți ajute Dumnezeu, dar iată că ne apropiem de sat. Să mergem într'acolo. Vino Iancule să vezi satul, satul moșilor, poporul, suferințele și nădejtile lui. Când vei dedea durerea celor mulți, îți va scădea entusiasmul.

Iancu: Dincontră, mai mult mi se va aprinde. Să mergem dar.
(Pleacă amândoi spre sat.)

Cortina.

Sfârșitul actului I.

ACTUL II.

TABLOUL I.

Scena reprezintă o piață din sat. Sunt adunați mulți țărani moși bărbați și femei îmbrăcați în haine sdrențoase, cu opinci, unele foarte rupte, ba unii chiar desculți. Printre ei câțiva copii golași.

Un copil: (către mama sa) Mama mi-e foame... (cu voce plângătoare)
Ce să mânc?

Mama: Taci, că n'avem ce mânca acum, poate mâine aduce tatăl tău ceva... mălai.

Copilul: Dar ce fac până mâine?.. Mi-e foame tare...

Mama: Dar de unde să-ți dau dacă n'am. Rabdă și tu...

Copilul: Dar de ce n'ai, mie mi-e foame. De ce n'ai?

Badea Nicolae: (un țăran bătrân zdrențos amestecându-se în vorbă)

De ce n'ai De ce n'avem noi ce mânca, de ce n'avem nici o firmitură de mălai? La asta să răspundă cineva. La asta să răspundă groful, care știe să poruncească numai, dar de mâncare nu ne dă. (Țăranii se adună în jurul lui și ascultă. El continuă) Da, la asta să răspundă groful. Acum că i-au venit oaspeți, ne poruncește să mergem la castel, să facem treabă, să-i fim gonaci la vânătoare, dar bucate nu ne dă, nu grâu, dar nici mălai, deși recolta a fost bogată la țară și hambarele lui sunt pline. Spune că astea îi trebuiesc lui și domnilor dela Pesta. Acum nu ne mai lasă nici să scoatem aur din minele noastre spunând că sunt ale statului, nu ne lasă nici să tăem arbori din pădure, ca să facem ciubure, ca să mai căpătăm mălai pe ele, căci spune că pădurile au fost date bisericii catolice sau școlilor ungurești. (Către copil) Vezi copile, de ce n'avem noi ce mânca? Pentrucă domnii, grofii au prea mult. Ei acaparează totul dinaintea noastră. Acum și la țară rabdă oamenii de foame, dar noi la munte! La țară nu căpătăm mălai, că nici ei n'au. Nici tatăl tău nu va veni cu desagii plini. Noi n'avem nimic, numai munca e a noastră: Uite palma

băucită de muncă (ți arată palmele. Arătând pe cei dimprejur) Uite fețele galbene ale tinerilor și spatele gârbovite de muncă și suferință ale bătrânilor. Asta e a noastră. Înțelegi tu asta copile? Așa-i că nu înțelegi? Nici noi bătrânii nu înțelegem, dar trebuie să tragem jugul.

Glasuri din mulțime: Ai dreptate bade Nicolae. ai dreptate, așa este!

Copilul plângând: (scoate o bucată de mălai din buzunar și, o dă copilului) Ia copile, mîncă, nu e proaspăt, e cam tare și nu e uns cu dulceța, dar e bun c'astâmpără foamea E puțin. Dacă-i fi copil de grof, ai căpăta mai mult și mai bun. Dar dinții noștri sunt învățați cu mălai uscat și de mulțea stricat.

Glasuri din mulțime: Groful ar trebui să trăiască numai o săptămână cu mălaiul nostru! (Din dos se aud țipete de bărbat; Vai fiul meu, fiul meu! *Badea Miron* intră pe scenă: un țaran bătrân istovit de muncă, cu haine zdrențuite, pe față i se citește o mare durere.)

Badea Miron: Vai fiul meu, mi-au omorât feciorul (ridicând pumnul, cu vocea răgușită de plîns) Blestemați, fiți blestemați călăilor!... (Izbucnind iarăși în plîns) Dar mi-a murit băiatul mi l-au ucis nemernicii! (țarânii se adună în jurul lui *Badea Miron* cu compătimire).

Badea Nicolae: (punând mâna pe umerii lui *Badea Miron*, cu voce mângăietoare) Ce-i cu tine frate *Miron*, ce s'a întâmplat? Cu ce te putem ajuta?

Badea Miron: (răgușit) Mie nu-mi puteți ajuta nimic, mie numai moartea îmi poate ajuta, să mă ducă și pe mine după *Vasilica*-l meu (ridicând pumnii *Călăilor*, *Călăilor*!)

Badea Nicolae: Dar ce s'a întâmplat cu *Vasilică*, spune ce s'a întâmplat?

Badea Miron: Mi l au ucis nemernicii, mi l-au ucis! pentrucă a îndrăsnit să se împotrivescă călăilor grofului, pentrucă nu lăsa să o ducă pe *Elena* la grof să o necinstească... L'au prins eri... azi l'au adus în fața colibeii (sbierând) dar mort, înțelegeți, mort! Hainele-i sunt sfâșiate depe el și trupul lui era vînat.

Elena: (O fată tânără cu plete negre, grațioasă, fca lui *Miron*, intră prin fund pe scenă, obsearvă pe tatăl său sbuciumându-se. se duce la el, îl cuprinde în brațe, și silindu-se să-și facă curaj, încearcă să-l mângăe) Lasă tată, să mergem acasă, trebuie să ne pregălim de

înmormântare, nu mai plânge, fi tare, vino să mergem tată. Să nu-l mai plângem, pentru el e tot una. Dar să-l răsbunăm. Nu ne-a rămas decât răsbunarea!

Glasuri din mulțime; (ca un ecou al cuvintelor Elenei) Răzbunare! răzbunare!

Un glas de femei: (din fundul scenei, speriată) Fugiți, fugiți! în toate părțile, că vin jandarmii! (Doi jandarmi cu pene de cocș la pălării, intră pe scenă: Când văd mulțimea adunată în jurul lui Badea Miron se duc spre el și sbieră la mulțime).

Jandarmii: Ce căscați gura aci. (cu o românească stricată) No fost dobălit în sat că nu-i slobod să faceți adunare moi! Nu deaia aveți urechi să auziți porunca, moi! Voi mâncați cu urechi, moi!

Badea Nicolae: Noi nu ținem adunare. Dar se vede că voi nu de aia aveți ochi ca să vedeți cu ei.

Primul jandarm: (Plesnește cu biciul în vânt) Dar biciul deacea-l am, ca să lovesc cu el. (către badea Miron și Elena) Dar voi ce faceți aci hei! de ce ați adunat mulțimea. Marș deaci du-te acasă moi!

Elena: (se îndreaptă în fața jandarmului) Eu sunt acasă aci! Sunt acasă la mine în țara mea. Voi trebuie să mergeți acasă de-aci. Voi și groful vostru, (cu dispreț) prea cinstitul vostru grof.

Glasuri din mulțime; Da, să piară magnașii! Ai dreptate Elena, nu te lăsa.

Jandarmii: Nu sbierați aci atâta. Takarodj! Cine nu se duce momentan îl închid.

Badea Miron: Închide-mă, dacă vrei, lingușitor josnic! Duceți-mă la solgăbirău sau la grof chiar, și lui îi spun în față, că sunteți niște călăi, (ridică pumnii) Mi-ați ucis copilul!... Răzbunare, răzbunare!!!

Glasuri din mulțime: Răzdunare, răzbunare!

Elena: Spune-ți grofului vostru că nici atunci nu voi fi a lui dacă î-și trimite capul tăiat după mine. Deși mult aș da pentru capul lui.

Glasuri din mulțime: Nu te lăsa Elena, nu te lăsa.

Jandarmii: (furioși) Împrăștiați-vă! (scot săbiile și cu ele lovesc pe cei de față și-i gonesc. Mare tumult pe scenă, se aud țipete și voci da nu se poate înțelege nimic Elena care se împotrivesc e lovită cu sabia și cade la pământ. Scena se evacuează Când jandarmii au alungat mulțimea, se reped la Badea Miron, îl leagă, îl lovesc

și îl duc îmbrâncindu-l. Pe scenă rămâne numai Elena care e leșinată.
O scurtă gauză apoi):

Iancu și Buteanu : (năvălesc pe scenă)

Iancu : De aci am auzit strigătele de ajutor, dar nu mai e nimeni (privește împrejur și observează pe Elena) Uite Ioane, aci o fată în leșin. Du-te și adu apă, repede.

Buteanu : (Se apropie de fată și o privește) Dumnezeule, o cunosc, este Elena lui Miron. Ridic'o, mă duc la isvor să aduc apă.

Iancu : Ridică fata, o așază pe e bancă sub un arbore și o privește îndelungat cu duioșie).

Buteanu : (Vine) Am adus apă. (Iancu scorte o batistă și o spală pe fată)

Elena : (își deschide încet ochii) Unde sunt ?

Buteanu : Nu te teme Elena, ești între prieteni.

Elena : (către Iancu) Dar cine ești tu ?

Buteanu : E un bun prieten al meu, Avram Iancu.

Elena : se scoală încet, îl privește în față, apoi îi dă mâna) Îți mulțumesc, că mi-ai ajutat.

Iancu : N'ai ce-mi mulțumi. Dar spune Elena, ce s'a întâmplat aci ? Parc'am auzit strigăte de ajutor.

Elena : Da, ai auzit bine. Am strigat ajutor. Am strigat ajutorul tuturor moșilor. Da, am strigat ajutor, era strigătul gurilor flămânde și al spatelor sângerânde de biciul și paloșul jandarmului. E strigătul ce nu se mai potolește până nu vine dreptatea și libertatea. Era strigătul dorului de libertate, era clocotul revoltei sufletești contra asuprirei ce nu vrea să-i mai înceteze.

Iancu : (cuprins de bucurie) Mi se umple inima de bucurie când îți aud cuvintele de revoltă. Acum simt că munca mea nu va fi zadarnică. Până ce avem astfel de inimi sentimentale de femeii pline de curaj, lupta noastră e sigură de izbândă... Dar spune totuși ce s'a întâmplat aci ?

Elena : Mă întrebi ce s'a întâmplat ? S'a întâmplat ceea ce se întâmplă aci de atâtea veacuri încontinuu. (furioasă) Groful avea poftă de o nouă bucată de carne vie. Și m'a ales pe mine victimă poștei sale bestiale. Pentru asemenea scop suntem buni și noi moșii. Vor să răpească și ultima comoară a moșilor. Și-a trimis pandurii să mă ducă la castel. M'au introdus într'o cameră cu covoare scumpe, am fost lăsată singură mai mult timp, apoi intră groful...

și mă privește cu poftă spurcată (scuipă disprețuitor) plui, Fratele meu Vasile văzând că mă duc la castel a venit după mine, s'a luptat cu lacheii și a intrat cu forța, a pătruns în camera în care mă aflam eu tocmai în momentul în care groful se aruncă asupra mea, și i-a tras două palme bestiei cu frac, încât a căzut la pământ. Eu m'am speriat și am fugit, dar lacheii s'au năpuslit asupra lui Vasilică și eu am scăpat deocamdată (tipând de durere) dar fratele meu a plătit cu viața lui îndrăsneala. Mi-l'au ucis, pe fratele meu!...

Iancu : (cuprinzând pe Elena să o mângăie) Nu plânge Elena, plânsul nu ne poate ajuta. Tu ai inimă mare, Vino cu noi. Din Franța, dinspre apus adie vântul libertății, Vino cu noi și nu mai plânge, vom lupta pentru libertatea atât de mult dorită de noi de toți. Avem nevoie de toate brațele frățești, de toate inimile și voințele energice, pentru a ne cucerii libertatea. Vino să luptăm și să răzbunăm pe fratele tău și pe atâția frați ai noștri căzuți martiri ciocurilor magnați.

Elena : Da, ai dreptate! (îmbărbătată) Trebuie să luptăm contra tiraniei. Nu lacrimile, ci brațul înarmat să ne conducă. Ai dreptate Avram Iancu, vin și eu cu tine la luptă. Nu crede că dacă sunt femei nu voi fi destul de tare ca să vă urmez în luptă și să lupt alături de voi. Ști că eu sunt privighetoarea moșilor, care le cântă doinele durerilor și cântecele de revoltă. Ști că cântecul meu e considerat rebel și când e auzit plânsete se înalță la cer și brațele cu pumni se ridică amenințătoare contra nedreptății?... Vasilică, frate, nu te voiu mai plânge! Voiu lupta să te răzbun suprimând tirania și impilarea. Corpul tău rece să fie smnalul că de acum trebuie să tremure iobăgia și stafiile ei. Ultimul tău cuvânt va fi semnalul nostru, deviza noastră: să piară magnații. /la ultimele cuvinte se reîntorc badea Nicolae și moșii împrăștiați din scena precedentă. Auzind ultimele cuvinte ale Elenei repetă și ei/

Glasuri din mulțime : Să piară, să piară!

Iancu : /obsearvă moșii întrați, adresându-li-se lor/ Aveți dreptate Fraților! Slăvesc momentul în care am fost convins că și voi sunteți pătrunși de dorul libertății. Voința și puterea

mea sunt dublate văzându-vă pe voi că aveți aceleași dorinți ca mine!

Voci din mulțime: Da, vrem libertate!

Iancu: Fraților, Știți că cuvintele dacă nu trec la fapte sunt numai dorinți neîmplinite? Frați moși, ascultați imboldul inimilor voastre. Ce vă spune inima, să mai fiți robi, să vă mai lăsați asuprași și exploatați de magnați, sau doriți libertate, drept la muncă și să fiți stăpâni în țara voastră? Revenind acasă printre munții noștri am găsit aceeași codri, dar aceeaș jale și mizerie de altă dată, dar parcă asuprașirea e mai dărză, mai ucigătoare. Dar și răbdarea voastră e de vină că răul nu mai curmă. Dar cine sunteți voi și ce sunt ei asuprașitorii? Voi urmașii lui Decebal și ai marelui Traian, credeți că e demn de voi să fiți robii unor venetici?

Glasuri din mulțime: Vrem libertate, să piară magnații!

Elena: Să piară groful! /către Iancu/ Ce frumos e ce-ai spus tu acum, și ce însuflețitoare îți sunt cuvintele Iancule! [aleargă la biserică și luând coroana de pe crucifixul de la intrarea în biserică o pune pe gâtul lui Iancu] Iancule, această coroană tu o meriți acum, sufletul tău eroic te-a îndreptățit la aceasta, căci tu ești deșteptătorul, tu ești curajosul care ai îndrăsnit să pui cuvânt adevărului. [către mulțime] Veniți frați să-l urmăm pe Iancu, care este demn să ne conducă pe drumul libertății noastre.

Iancu: [o îmbrățișază și o sărută pe frunte] Îți mulțumesc Elena.

Un glas din mulțime: Vin jandarmii! Împrăștiați-vă!

Iancu: [către mulțime] Nu, nu vă împrăștiați, din contră, adunați-vă rândurile! Nu vă temeți, căci puterea lor se bazează numai pe frica voastră.

Elena: Și voi femei române dela munte. luptați alături de bărbășii voștri și consolându-i încurajați la luptă.

Glasuri: Vin jandarmii (se aud tropote de cisme).

Iancu: N'au decât să vie! Nu ne vor găsi nepregătiți. In asemenea vremuri nu e permis să ne arătăm slabi, trebuie, să ne solidarizăm. Nu găsiți și voi că e mai preferabilă lupta decât supunerea sub loviturile biciului?

Glasuri: Ba da.

Iancu: Atunci veniți cu noi la luptă. Dacă ținem laolaltă n'avem de ce ne teme! Numai credința să ne fie tare

și idealul să nu ne părăsească și vom învinge, căci dreptatea e a noastră! Jur că toată viața mi-o închin acestui ideal!

O voce din mulțime: [însuflețită] Avram Iancu e între noi, fraților, renumitul eroul al munților!

Altă voce: Trăiască Avram Iancu, Craiul Munților!

Un glas din mulțime: Ne vom aduna cu mic cu mare. Craiul Munților ne va conduce prin luptă la izbândă.

Elena: Vom lupta împreună cu toții. Eu îmi voi răzbuna fratele și părintele!

Voci din mulțime: A fost destul, am suferit destul!

Intră 4 jandarmi: [Cu săbiile scoase] Ba se vede că n'a fost destul! (lovesc cu săbiile pe cine nemeresc) să-i risipească.

Iancu: Inchideți rândurile! Nimenea nu fuge /El se duce în fața jandarmilo/ veniți după mine fraților (mulțimea înconjoară pe jandarmi și îi desarmează, în timp ce se aud strigăte) Afară cu veneticii, jos cu grofii! Trăiască Craiul Munților!

Cortina cade!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL II.

TABLOUL II.

Scena reprezintă o cameră elegantă, și luxuoasă din palatul grofului. La ridicarea cortinei pe scenă se află contele Kemény Iosif cu lacheul său Ladislau. Contele un om matur de 50 ani îmbrăcat în haină de casă, iar lacheul în uniformă.

Contele: E obraznicie ce fac țăraniii ăștia. Cine a mai auzit ca țăraniii să aibă libertate, să aibă drepturi ca și noi. Nu! încă n'am ajuns acolo! Groful poruncește, țăranul Kușș... el trebuie să muncească și pas.

Lacheul: (încilinându-se în fața contelui) Așa e, adevărat excelență!

Contele: (îngâmfat) De sigur, învață că groful totdeauna are dreptate.

Lacheul: La ordinul D-voastră Excelență.

Contele: Nu vorbi alăta. Pentru ce te-am chemat? Ce-i cu gonacii de vânătoare?

Lacheul: Vor fi aci Excelență, se va face.

Contele: Dar tu spunea-i că nu vor să se supue țăraniii, nu vor să vie la vânătoare?

Lacheul: Vor veni, căci voi încerca o metodă atrăgătoare. Le dau câte două pițule de cap și veți vedea cum vin. Fiecare din cei 40 de oaspeți, vor avea câte șase gonaci și doi servitori.

Contele: furios) Bani țăraniilor? Nu. Bani nu le dăm, îi învățăm cu nărav rău, Dumnezeuul mamei lor. Țăranul este ca să muncească și să asculte porunca, Mai are un drept: să tacă din gură. Iar tu nu de aceea ești aci, ca să-mi faci astfel de propuneri coruptibile, menite să strice prestigiul contelui.

Lacheul: Iertați Excelență, nu voiam să...

Contele: Tu nu ai voie să vorbești nimic. Pleacă! (contele se trânțește pe sofa, iar când observă că lacheul vrea să treacă pragul îl strigă:) Ladislau!

Lacheul: Ordoneați Excelență!

Contele: (se ridică) Apropo, curățiți armele și faceți pregătirile pentru primirea oaspeților. Nu uitați când vin trăsurile domnești să fie întâmpinate de o mulțime de iobagi cu obicinuitul Urraa! Eljen!

Lacheul: La poruncă Excelență! Țăranii vor fi în delir de bucurie. Vor striga ca la nuntă. (vrea să iasă)

Contele: Mai stai. Spune ce-i cu fata aceea, a cărei frate a fost prins?

Lacheul: Nimic, mă rog, fata e liberă.

Contele: Și ce ți-am spus eu ție? De seară să fie aci. Ai înțeles?

Lacheul: Am înțeles Excelență. Va fi aci.

Contele: De aia-ți spun. Știi că nu-mi place să spun de două ori un lucru. (pauză) Dar tu mai ești aci?

Lacheul: Scuzați excelență nu mai sunt. (iese)

Contele: (aprinde luleaua și se așază din nou pe sofa Trec câteva minute. Deodată se aud bătăi grave în ușă și lacheul intră brusc.

Lacheul: găngăvind de surprindere, cu glas tremurător) Excelență, Excelență!

Contele: (se răs este la el) Cum îndrăznești să intri fără să-ți permit eu? (cu voce aspră) Ieși afară și numai atunci să intri, când ți-am dat voie.

Lacheul: Dar, Excelență! E mare pericol!

Contele: (brutal) Ieși afară și intră după ce ți-am dat voie să intri! Ce crezi că la un conte de Kemény poate intra un lacheu oarecare fără să i se dea voie? Nu. Mai există ordine dumnezeiască pe pământ.

Lacheul: La ordin Excelență! (iasă și cum trage ușa după el se aud nervoase bătăi în ușă)

Contele: I-am spus să nu bată tare în ușă. [i] lasă să bată de câteva ori și abia atunci răspunde) Da!

Lacheul: (intră agitat) Dar Excelență, E vai de noi.

Contele: [brutal] Taci! Atunci să vorbești dacă te-am întrebat. Nu uita că te afli în fața unui conte maghiar. Chiar de vine potopul lui Noe și atunci să aștepti să fi întrebat.

Lacheul: Dar, Excelență ne amenință un mare pericol de moarte. Ascultați, vă implor, pentru Dumnezeu!

Contele: Nu pentru Dumnezeu, ci pentru un conte Kemeny ești aci, deci mie să mi te supui. Să nu mai intri fără

ca stăpânul să-ți dea voe. Strămoșii mei au fost conți până la a șasa generație. Ai auzit nătângule! [Scurtă pauză] Ei, acum vorbește!

Lacheul: Excelență, Vai e grozav... s'au răsculat valahii, moșii!

Contele: Ce au făcut? [râzând] s'au răsculat? Greșești băete, nu cunoști tu pe țărani. Nu se răscoală ei așa ușor, pentru orice nimicuri. Odată s'au răsculat pe vremea lui Gheorghe Dozsa și a lui Horia, ha ha, dar cel dintâi a fost pus pe tron de foc, al doilea a fost frânt pe roată. De atunci țărani se tem de paloș și de bici. Pentru acest bagatel a trebuit să calci regulamentul etichetei și să intri ca un moș, fără să fi chemat?

Lacheul: Dar...

Contele: Taci! Nu vorbi când vorbesc eu! Tu te temi, de acești valahi flămânzi, și slabi? N'au decât să se răscoale. Să poftească în fața castelului meu. Cel puțin nu mai trebuie să plec în pădure la vânătoare. Voi vâna aci între ei. Voi face exerciții de tragere în pielea lor. Du-te și adu-mi pușca. Dă ordin să se închidă ușile, să se înarmeze toți servitorii. Trimiteți curier la Abrud să vie o companie de panduri. Ei du-te, ce te mai temi? Ce tremuri? [Lacheul merge spre ușă] Fă ce ți-am ordonat! (râzând îngâmfat) Țăranii, ce vor ei? Să se împotrivescă stăpânului lor? Ha ha ha. Vor fi biciuiți cu toții. Țăranul e un animal supus lui Dumnezeu și magnașilor. Ha, ha. (ca un ecou al hohotului diabolic al contelui se aud din afară strigăte: Să piară magnașii, nu ne mai trebuie grofi, nici iobăgie! din ce în ce mai puternice se aud strigătele Trăiască „Craiul Munților“ Avram Iancu. [Se aude glasul Elenei printre celelalte] Îmi voi rzbuna fratele.

Glasul lui Avram Iancu: Hei Conte, deschide porțile! Poporul îți cere socoteală! Vrea să-ți vadă ochii. El vrea să scuture robia. Vrea libertate. Hai deschide, ca să nu fim siliți să intrăm cu forța!

Contele: Să vă deschidă dracul poarta iadului: Hai, Ianoș Miklós:

Doi servitori: (întrând) Ordonești!

Contele: Aduceți-mi repede pușca, și pe bătrânul Miron arestat eri. Să fie adus în lanțuri. (către lacheul care intră cu pușca) A-i îndeplinit porunca? S'a dus curierul?

Lacheul: Da.

Contele: (îngâmfat) Aduceți pe Miron . . . (ducându-se spre fereastră)
Hai la vânătoare de oameni, tâlhari ordinari! Așa cum
se cuvine unui conte maghiar. (din afară se aude glasul lui
Avram Iancu).

Glasul lui Avram Iancu: S'a sfârșit cu stăpânirea voastră și
cu păcatele voastre. Poporul s'a trezit la conștiință! (glasuri
din mulțime, ca un ecou) Trăiască libertatea, trăiască Craiul
Munților!

Contele: Valahi nemernici, Vă arăt eu acum ce poate un
conte Kemeny! (intră doi slujitori cari aduc pe badea Miron legat
în lanțuri).

Badea Miron: Da ce-i asta domnule conte? mai ai curajul să
mă aduci aci ca să mă privești în față? Adu aci și pe
fiul meu Vasilică. Cu el te poți răfui și mai ușor. El e
mort, el nici nu-și poate deschide gura. Dar eu, până mai
licărește viața n mine, îți voi striga în față, că nu ești
măria Ta, cum îți place să te numim, ci un călău or-
dinar.

Contele: (batjocoritor) Mai sunt și vânător bun, nu numai călău,
vei vedea. Dar tare vi s'au deschis ochii, valahi obraz-
nici. (către servitori) Impingeți-l aci la fereastră: (Badea Miron
e îmbrâncit spre fereastră, Contele îndreaptă pușca spre el.)
Acum spune celorlalți valahi să nu mai latre, că te îm-
pușc și pielea ți-o arunc în capul lor.

Badea Miron: (Cu entuziasm strigă pe fereastră:) Veniți Fraților, Ve-
niți! Chiar de v'ar sta în cale cadavrul meu, treceți peste
el și pătrundeți în cetatea satanei. Să se termine odată
robia. Veniți fraților!

Contele: (furios) Îți astup eu gura nemernicule! [Trage un foc în
pieptul lui Miron].

Badea Miron: (horcăind și clătănându-se): Veniți fraților . . . Nu vă
temeți de pușcă, moartea nu-i mai rea decât robia
(cu un ultim elan): Să piară magnații . . . Libertate . . . liber . . .
(cade mort la pământ)

Glasul Elenei: Tată, Tată! Vai tată! Ucigaș mizerabil. Vei
plăti scump crimă ta. Răzbunare, răzbunare! (de afară se aude
zgomot mare, ca și cum ar sparge uși) Contele se grăbește să-și
incarcă pușca. Se forțează ușa și pătrund în cameră moși înarmați în
frunte cu Avram Iancu și Elena. Se reped la conte, îl dezarmează.
Iar Elena cade pe cadavrul tatălui ei.

Avram Iancu: Tu ai fost cel dintâi conte care faci cunoștință cu poporul răsculat contra robiei. Vei învăța ce înseamnă dorul de libertate al unui popor robit. După tine vor urma ceilalți grofi. Jur că nu mă voi lăsa până mai există un singur conte pe pământul Ardealului Românesc.

Elena: (ridicându-se de lângă cadavrul tatălui ei): Răzbunare răzbu-nare!

Glasuri din mulțime: Să piară magnații, să piară magnații!

Avram Iancu: De azi robia s'a sfârșit, poporul se va scula ca un singur om și își va cuceri libertatea. Ardealul românesc va fi liber.

(din afară se aude sunet de bucium, pe scenă tumult)

Cortina.

Sfârșitul actului II.

BCU-Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL III.

T A B L O U L I.

Înainte de ridicarea cortinei se aude vocea povestitorului Iancu :

Glasul povestitorului : Și poporul s'a răsculat. Miile de moși organizați de Avram Iancu veneau ca o oaste impunătoare din vârful munților Apuseni spre șesurile Ardealului pentru a da mână de ajutor românilor din apropierea orașelor, pentru a scutura jugul magnat. La Blaj pe câmpia Libertății s'au adunat o sută de mii de moși și români în Dumineca Tomii. Zadarnic'a fost opreliștea dată de solgăbirăi . . . Poporul ca un singur om a ales conducător pe Avram Iancu și au hotărât să pornească la luptă

CORTINA SE RIDICĂ.

Scena se petrece în cartierul general al lui Avram Iancu. În mijlocul scenei se află cortul comandantului. În fața lui un covor mare cu motive românești în dos sentinele de moși se plimbă. E dis de dimineață. Avram Iancu ese din cort, și e primit de adjutantul său Buteanu.

Iancu : E totul în ordine ?

Buteanu : Da. Am pregătit totul.

Iancu : Ce au comunicat avant gardiștii ?

Buteanu : Nu s'au întors încă.

Iancu : Ce veste nouă ?

Buteanu : Înaintăm pe toată linia. Trupele noastre conduse de prefecții: Axente, Balint și Prodan au ocupat întreaga vale a Mureșului dela Hașeg până la Aiud. Aci au fost lupte crâncene. Gărzile ungurești nu s'au predat decât în ultimul moment când s'au văzut învinse. Dar mai înainte au pârjolit cu foc comunele românești Măgina și Cacova. În cele din urmă Aiudul a căzut în mâinile moșilor conduși de prefectul Balint. Auzind de victoria noastră austriacii vor să ne câștige de partea lor. Generalul Puchner

a încercat de mai multe ori să ia legături cu line prin prefectii români. Te așteaptă și azi la Câmpeni.

Elena: Apare din cortul de campanie îmbrăcată în costum național, cu o carabină pe umeri, cântând după melodia cunoscută cântecul moșilor:
„Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă'n poartă...”

Iancu: îmbrățișând-o) Am cerșit numai Eleno dragă, dar acum nu mai cerșim, acum ne luăm cu arma ceea ce ne aparține.

Buteanu: Mai am o veste Iancule, Eri te căuta prin munți Alecu Golescu, vechiul nostru prieten de școală. El și-a făcut studiile la Paris și auzird de mișcările poporului din Ardeal se grăbi să vie să te întâlnească.

Iancu: (cu bucurie) Trimite-l imediat, vreau să-l văd.

Buteanu: Mă duc să-l chem (ese).

Iancu: (sărutând-o pe Elena) Cum ai dormit scumpă?

Elena: (zâmbind dragălaș) Cum să dorm când aveam pe Avram Iancu, craiul munților, lângă mine.

Iancu: Ești așa de încântătoare, Tu îndulcești amărăciunile campaniei. Ești femeia care nu știe numai să plângă ci să și încurajeze . . . (aducându-și aminte) Îți aduci aminte când te-am întâlnit de prima dată, ce tristă erai, dar totuș curajioasă, ca o eroină. Acum când te am aci lângă mine, sunt așa de fericit. Dar totuși de câteva zile am presimțiri rele, parcă simt că mă păreșești, parcă s'ar săpa între noi o prăpastie de nebiruit, Par'că simt că te voi pierde . . .

Elena: /alipindu-se de el) Nu te teme. /il sărută/

Sentinela: Cine-i, Stai! Parola!

Buteanu: „Craiul Munților”.

Buteanu și Golescu: /intră pe scenă. Iancu se despate de Elena/
Bună dimineața!

Iancu: Bună să fie reușita /strânge mâna lui Golescu/ Te așteptam frate.

Elena și Buteanu: (ies)

Iancu: Ce demult nu te-am văzut Alexandre.

Golescu: Poate că nici acum nu mă vedea-i, dacă nu se întâmpla ceace s'a întâmplat. Eram la Paris, și am luat parte la mișcările revoluționare de acolo. Cercurile progresiste franceze, văd cu bucurie lupta pentru desrobire a popoarelor din Transilvania. Numai un lucru nu înțelegem. De ce nu vă dați voi mâna, toți revoluționarii

Transilvaniei, căci un scop trebuie să aveți: Desrobirea națională și socială de sub jugul magnaților și împăraților. De aceea am venit la tine să-ți aduc salutul luptătorilor pentru libertate din Franța și să-ți dau tot concursul la lupta ce o duci, Venind, am trecut și prin Viena și Budapesta, unde am văzut că se luptă tot pentru ideea libertății și contra iobăgiei. Acolo am cunoscut pe un brav poet Alexandru Petőfi care a revoluționat întreaga Ungarie cu poeziile lui liberatoare și republicane.

Avram Iancu : De asemenea și pentru noi, cea mai mare problemă este eliberarea de sub jugul magnaților. Dar cum. Nu trebuie să scapi din vedere faptul că la noi există un echivoc. Cei cari sunt revoluționari și republicani la Budapesta, la noi sunt cei mai mari reacționari. La noi ei sunt asupritorii, Ei vreau libertate, dar numai pentru ei. Pe noi vor să ne fie în robie.

Golescu : Tu nu cunoști pe marii pe adevărații revoluționari maghiari, cum e Petőfi, Kossuth. . .

Iancu : [il întrerupe] Ori cum ar fi, eu cunosc un singur lucru: Poate că e un Petőfi, și un Kossuth la unguri, dar e unul, și numai unul, sau doi, aici colo, câțiva. Dar magneții unguri sunt mulți, e plin Ardealul de ei. Dușmanul nostru, în primul rând e magnatul. Da, ai dreptate, și împăratul ne e dușman. Dar crezi că moșul, care toată viața lui a fost exploatat, bătut și desconsiderat de grofi și de solgăbirăi cu jandarmii lor, ce crezi, dacă moșii se răscoală? Mulțimea nu vede alt dușman decât pe grof. Dar despre asta vom mai vorbi. Te vei convinge și tu când vei lua contact cu poporul suferind și setos de libertate.

Buteanu : [întră] Iancule te așteptă prefecții și un sol dela Aiud.

Iancu : [către Golescu] Vom mai vorbi despre acestea. [către Buteanu] Solul dela Aiud să intre. . .

Buteanu : Immediat [ese].

Solul Aiudului : [întră] Să dea Dumnezeu bine comandante!

Iancu : Și fie solule. Ce veste?

Solul : [privește pe Golescu]

Iancu : Poți vorbi liber față de prietenul meu Golescu.

Solul : Vin dela Aiud comandante. . .

Iancu : Dela Aiud ? Am cunoștință de victorioasă luptă ce ați dat-o pentru ocuparea acestui ciubar de magnați.

Solul : A fost o luptă crâncenă comandante.

Iancu : Cum s'a executat ordinul meu de înaintare spre Turda ?

Solul : Am dat lupte grele la fiecare pas... Ungurii au pus rezistență mare la Vințul de Sus. După 2 săptămâni de luptă totuși au evacuat orașul. Dar plecând din el i-au dat foc. Când am intrat în oraș era o jale și un foc. În mijlocul târgului am găsit o groapă mare, unde zăceau încă neastupate trei sute de cadavre ale românilor de acolo. Barbarii de slugoi ai grofilor, când au văzut că s'apropie oștirea eliberatoare a Craiului Munților, au ucis mișelește pe acei cari așteptau desrobirea și cari nici n'au luat parte la luptă.

Iancu : Auzi Goleșcu ? Magnații cât vor trăi nu vor fi decât lipitor, cari sug sângele poporului.

Solul : Să fii văzut comandante cum ardea Vințul... Flacărele roșii agitate de vânt parcă erau luminările la capul suteilor de morți ce zăceau în groapă... Când ostașii noștri moși au intrat în sat, la priveliștea impresionantă și-a scos cu evlavie căciulile și au îngenunchiat pe pământul înghețat... Pe obrazi încreșiți de suferință și de întemperi ai moșilor curgeau lacrimi de durere.

Iancu : [impresionat] E dureros.

Solul : Și apoi am înaintat spre Turda. Aci ne-au eșit în cale solii grofilor și ne-au cerut să ocupăm orașul fără vărsare sânge... Am venit comandante să primim ordiunul tău...

Iancu : Dorința noastră este, cât mai puțin sânge să se verse! De s'ar putea chiar fără sânge. Nu sângele e scopul nostru ci libertatea... [După o scurtă pauză] Dar Sașii cum se poartă...

Solul : Ca'n totdeauna comandante. Sunt alături de cei mai tari. Acum noi suntem învingătorii, ei par a fi cu noi... Par numai... Căci poate nici ei însuși nu știu ce zace în sufletul lor.

Goleșcu : Noi nu înțelegem lupta revoluționară în fel, ca poporul român să atace pe țărani Unguri și țărani Unguri să ucidă pe români... unde ei sunt mai tari... Revoluția nu înseamnă exterminarea reciprocă între iobagi, ci răsturnarea domniei seculare... Revoluția este un mijloc de

răsturnare a cetăților și a sistemelor vechi și de creare a unei ordine nouă de libertate și dreptate. Voi în Ardeal sunteți iobagi Ungurii, ca și Românii deasemenea sunt exploatați pe clasa domnitoare.

Iancu: Poate că ai dreptate. Dar tu nu trăești aci și nu poți înțelege că revoluția lor e națională, în primul rând, și foarte puțin socială. Printre capii revoluției sunt așa de puțini Petöfi și așa de mulți magnați. Ori poporul român este robit aci numai de magnații Unguri. E cu neputință să-l faci pe moțul flămând și gol să lupte alături de groful bogat și îngâmfat, care nu vrea să înțeleagă niciodată, că și iobagul poate fi om... Dealtfel nici chiar revoluționarii dela Budapesa nu vor să ne asigure autonomia Ardealului, ca să ne guvernăm prin adevărații noștri reprezentanți

Golescu: Dar crezi că împăratul vă dă această autonomie?

Iancu: Victoria poporului român îl va sili s'o dea. Dealtfel Puchner, generalul austriac, de mult caută să ne câștige de partea lui din încredințarea împăratului.

Golescu: Nu cred neamțului, dar mai ales împăratului... El îți cere acum ajutorul, ca apoi când l'ai ajutat să-și întărească tronul, să nu te bage'n seamă... și să te sacri-fice nouilor sale interese antisociale.

Iancu: Aceasta vom vedea-o. Dealtfel mâine am întâlnire cu Puchner la Câmpeni.

Golescu: Dumnezeu să-ți ajute Iancule... Dar nu aștept nimic dela asupritorii austriaci...

Iancu: Vrei să asiești la întâlnirea mea cu Puchner?

Golescu: Dacă îmi dai voie, da.

Iancu: (strigă spre ușă) Buteanu!

Buteanu: apare

Iancu: Pregătește trei cai, plecăm la Câmpeni.

Cortina cade.

ACTUL III.

TABLOU II.

Scena se petrece la Câmpeni la cartierul general al armatelor moșilor. Mese lungi de campanie, acte și hărți pe masă și pereți, un drapel tricolor românesc. Pe scenă se află generanul Puchner, Avram Iancu, Golescu, Buteanu și prefectii Prodan, Balint și Axente Sever. Când se ridică cortina generalul Puchner stă în mijlocul scenei și vorbește cu patos și gesticulând celor de față

Puchner : (continuând) . . . Voi sunteți tari și numeroși. ridicăți-vă unul pentru toți și toți pentru unul. De partea voastră stă sfințenia dreptului care sub păvaza cerului în veci nu va cădea. În numele împăratului vorbesc eu acum, care vă trimite salutul său călduros pentru faptele vitejești ce le-ați dovedit. Victoria Voastră l-a impresionat pe Monarh. El vă cere să arătați în faptă și credință dragostea voastră către cel mai bun dintre împărați, care din inimă sinceră vă consideră copiii lui și vă dorește fericirea și binele.

Golescu : Da să luptăm pentru victoria împărăției sale, ca apoi el să-și bată jod de noi.

Puchner : (lingușitor) Nu domnilor. Greșiți când credeți așa ceva despre împăratul Ferdinand Eroismul vostru nu se poate desconsidera. Chiar de nu credeți în sinceritatea marelui împărat și în amiciția noastră, trebuie să știți că Impărăția totdeauna are nevoie de serviciile voastre. De aci urmează „deplină recunoaștere și acordare a naționalității“.

Golescu : Da pentru nemți, dar nu pentru noi. Proverbul nostru bătrânesc spune : „Să nu crezi neamțului“.

Puchner : (ca și cum n'ar fi auzit ironia) Ca să dovedească împăratul că vă apreciază a ordonat să vă dăm arme, muniții, echipamente, ba chiar și tunuri. Iată balanța : Intr'o parte grația împărătească, arme, muniții și acordarea tuturor drepturilor după victorie, de altă parte brațele voastre de luptă. Noi venim cu fapte domnilor. Dacă respingeți pro-

punerile noastre, vă respingeți izbânda voastră. *Quod dixi, dixi, quod scripsi, scripsi*. Ce am spus, am spus, ce am scris, am scris. *Dixi et salvavi animam meam*. Am vorbit și mi-am salvat inima. Acum e rândul vostru să hotărâți.

Iancu: Dar când ști că soarta unui întreg popor depinde de această hotărâre, nu-ți vine să o iei ușor.

Puchner: Da, aveți dreptate, comandante, trebuie să cumpănești bine această problemă. Dar să nu uitați un lucru: arme, muniții, grație împărătească.

Golescu: Ne promiți totul, afară de ce e mai principal: Libertatea, egalitatea!

Puchner: Ba da, mai mult chiar decum gândiți D-voastră. Împăratul după victorie va sancționa prin lege egalitatea de drept a popoarelor din Transilvania. Legile se vor scrie și-n limba românească, se vor face școli românești, după modelul liceului „Sfântu Sava” cu distincții voștri profesori: Simion Bărnuțiu și ceilalți.

Golescu: Dar când se vor face acestea?

Puchner: După victorie Domnule! Dacă se va restabili puterea împărătească și vulturul cu două capete va fâlfâi din nou pe porțile Burgului.

Golescu: (disprețuitor) Atunci, când tirania se reîntrează? (inflăcărât) Nu, nu niciodată. Niciodată nu s'au acordat drepturi sub o împărăție absolutistică. Țăranul tot sclav va rămâne. Iar românul tot împilăt va fi. Atunci când sunteți din nou puternicii situației prin lupta noastră, prin sângele nostru vărsat, cine ne garantează că nu ne întoarceți spatele, că vă veți ține cuvântul dat?

Puchner: Dar rea părere ai d-ta de nemți și despre împărăție, de unde aceste idei de ură rebelă? Căci noi totdeauna am avut o dragoste sinceră față de românii ardeleni.

Golescu: (sărind inflăcărât lovește cu pumnul în masă) Da? Atunci de ce nu ne ați făcut scalvii grofilor? Din iubire oare?

Puchner: Până acum Transilvania se afla într-o altă situație. Românii abia acum au început să-și deschidă ochii, să arate că sunt demni de cultură și de libertate.

Golescu: Dar pe Horia, Cloșca și Crișan tot din iubire i-ați tras pe roată:

Puchner: Magnații unguri i-au tras pe roată. Noi simțim ală-

turi de poporul românesc (cu patos) Noi vă considerăm ca fii egali ai împărăției austriace. Noi vă recunoaștem ca popor ce vă trageți din neamul glorios al unui Tacitus și al unui Iulius Cezar. Noi știm că pământul Ardealului vouă vă aparține. Strămoșii voștri Daci și Romani au cultivat aceste stepe făcându-le fertile. Știm și aceea că Din Vultur, Vultur răsare.

Iancu: Lasă poezia, te rog. Ciobanii noștri doinași cântă mai frumos trecutul nos'ru, sentimentele și dorurile noastre. Noi nu vă cerem decât asigurări că cele spuse se și împlinesc.

Puchner: (scoțându-și sabia din teacă, ridică două degete spre cer) Jur pe spada mea și pe credința în împărat, că împăratul își va ține cuvântul. Așa să ne ajute Dumnezeu! Sufletul și trupul meu să n'aibă liniște nici în viața aceasta, nici în cealaltă viață, dacă nu ne ținem de cuvânt.

Golescu: Eu aș dori să fie așa. Dar știu că jurământul tău e fals.

Cortina.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL III.

TABLOUL III.

Înainte de ridicarea cortinei se aude :

Glasul povestitorului: Și oștirile române luptau alături de cele austriace, sub comanda mixtă a lui Avram Iancu și a generalului Puchner. Mergeau din victorie în victorie, pe toate fronturile. Orașele cădeau în mâna luptătorilor, deși românii nu primeau arme. Se luptau cu furci și coase, dar luptau plini de ideal, pentru libertate. A căzut Turda, Cojocna, apoi Clujul, Huedinul și Ciucea în mâinile trupelor lui Avram Iancu. Ungurii se retrăgeau bătuți pe toată linia fiind strânși între moși și trupele austriace ca într'un clește. Craiul Munților devenise spaima Ungurilor. Avram Iancu era temut. După victoria obținută cu ajutorul Românilor sinceritatea naivă și însuflețirea nu fură răsplătite de Puchner. Ba din contră... La numirea conducătorilor administrației civile României au fost înlăturați. Ardealul era condus de Sași, în locul Ungurilor. Iar la 19 Noembrie, când comitetul românesc în frunte cu Iancu merge la Puchner la Sibiu...

(Cortina se ridică. Scena se petrece la comandamentul austriac la Sibiu, hărți, acte, mese lungi... Pe scenă se află Generalul Puchner, Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Treboniu Laurian, Timotei Cipariu, delegații comitetului român.

A. Iancu: Noul și tânărul împărat Francisc Iosif ne-a promis deplina recunoaștere și acordarea tuturor drepturilor ce se cuvin unei națiuni libere.

Puchner: (Cu indiferență) Asta nu mă interesează acum... Dacă împăratul a promis, el știe ce să facă... E treaba lui...

A. Iancu: Dar domnule general, cine a jurat în fața noastră?

Puchner: E treaba voastră. Nu mă mai interesează. Acum țara e pacificată, afară de Trei-Scaune, pe care le voi pacifica eu.

Iancu: Dar sacrificiile aduse de noi, nu înseamnă nimic?

Puchner: V'am dat arme, deci v'am plătit.

Iancu: Da. Ne-ați dat 1200 puști și noi am luptat 150 mii de oameni. Ne am luptat cu coase și cu furci în loc de puști.

Puchner: Cu atât mai bine. Veți desarma mai ușor.

Iancu: Al Să desarmăm? Până ce n'am ajuns scopul urmărit, desrobirea totală? Nu și nu! Dacă trebuie vom lua lupta din nou . . .

Puchner: Trebuie să desarmați. Vă ordon eu! . . .

Barițiu: (care până acuma a tăcut) Dar dacă grozii ne subjugă din nou?

Iancu: Parcă atunci, când Ungurii erau victorioși altfel vorbeai generale . . .

Puchner: Dar acuma eu sunt victorios, . . . Dacă nu desarmați tunurile mele se vor îndrepta contra voastră . . . Quod dixi, dixi, quod scripsi, scripsi.

Iancu: Ai vorbit, dar nu ți-ai salvat inima! Avea dreptate Golescu spunând: Să nu crezi neamțului! (Toți românii părăsesc scena.)

Cortina

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL III.

TABLOUL IV.

Scena se petrece la Câmpeni, la cartierul general al lui Avram Iancu. La ridicarea cortinei Buteanu e singur pe scenă. Lucrează la masă

Iancu: (intră) Noroc Butene!

Tudor: Să trăești comandante.

Iancu: (desamăgii) Ce noutăți mai sunt prefecte?

Buteanu: Nimic nou. Adică am o veste. Republicanii au pus stăpânire pe Ungaria. Kossuth și-a fixat Statul Major la Debrețin și au de gând să pornească o ofensivă contra Ardealului.

Iancu: (cu un gest trist își netezește părul)

Buteanu: (se ridică și-l îmbrățișează) Ce-i cu tine frate Iancule. Cine suferă în tine Iancu comandantul sau Iancu Omul?

Iancu: Amândoi frate Ioane. Comandantul suferă pentru că a fost înșelat, iar omul suferă pentru faptul că a putut fi înșelat. Acum știu că dela austriaci nu ne putem aștepta la nimic bun.

Elena: (intră îmbrățișează pe Iancu) Scumpul meu Iancule! Iar te-ai adâncit prea tare în treburile obștești. De ce nu te mai gândești și la tine Iancule? De când a-ți venit dela Sibiu abia mai spui câte-un cuvânt. Nici de mine nu te mai interesezi.

Iancu: Bărbatul trebuie să lupte pentru ideal Elena. Lasă-mă acum, sunt indispus.

Elena: [il-săru ă.] Rămâi cu bine. [către Buteanu] Aibi grijă prefecte, să nu se enerveze în contin. [iese]

Iancu: Sunt îngrijorat și de Elena. Mă urmăresc presimțiri rele. În nopțile de insomnie îmi apar în față Horia și Cloșca.
(se aud bătăi în ușă) Intră!

Ofițerul de servicii: (intră) Am prins un ofițer maghiar Comandante, Adecă mai bine zis s'a predat singur. Spune că vrea să vorbească cu Avram Iancu, care îi e prieten.

Iancu: Să intre. (ofițerul iese și după un timp scurt intră aducând un ofițer maghiar cu mâinile încâtușate/.

Iancu: /recunoscând în ofițer un prieten al său dela Universitate/ Ah Paul Csanyi, tu ești? /către soldați/ deslegați! /se execută ordinul, către Paul/ Dar ce vânt te aduce pe la noi?

Csanyi: (primind mâna ce i-o întinde Iancu) Nu vânt m'a adus, o putere mai mare decât vântul, pe care o cunoști și tu Vreau să vorbesc cu tine Iancule!

Iancu: (face un gest și soldații și Buteanu ies) Ei, vorbește acum Paul. Îți mai aduci aminte de mine și de timpurile vesele ce le-am petrecut împreună ca studenți la Universitate? De discuțiile noastre nesfârșite despre idealuri mari și despre problemele vieții?

Csanyi: Da, nu le-am uitat, din contră, tocmai aceste amintiri m'au condus la tine. Credeam că nu ți-ai schimbat ideile tale umanitare și eliberatoare, cu cari te-am cunoscut la Universitate.

Iancu: Astfel de idei nu se schimbă niciodată.

Csanyi: Vezi Iancule, tot așa cred și eu și totuș în evenimintele ce se petrec acum suntem dușmani unul altuia, Scopul nostru este acelaș: Libertate și egalitate. Deosebirea este numai în forama de realizare. Tu nu te-ai gândit la asta niciodată? Popoarele cari trăesc aci în Ardeal luptă pentru acelaș scop. De ce nu s'ar putea să lupte împreună?

Iancu: Da, suntem cu toții frați, noi cari locuim aci în Ardeal, Țăranul român e frate cu țăranul ungur sau săcui, dar și groful e frate cu feudalul și grofii, feudalii sunt foarte mulți. Și aceștia sunt toți unguri, frați de-ai voștri. Noi nu luptăm contra ungurilor, ci contra feudalismului maghiar. Magnații unguri au pus mâna pe toate minele noastre dela Abrud, Roșia, și Brad, pe terenurile fertile de pe valea Arieșului și Mureșului, ne-au luat pădurile pentru a le da episcopilor catolici. Moșului nu i-a mai rămas nimic, decât traista și bâta pribegiei. Numai grofii se bucură de bunurile pământului nostru. Noi, nu avem nici hrană, nici îmbrăcăminte, nici adăpost, decât niște colibe, căci nici arborii noștri nu mai sunt ai noștri! Și codrii ne-au fost frați de suferință milenii de-a rândul...

Csanyi: Dar uiți lincule că și poporul maghiar luptă pentru desrobire.

Iancu: Da, dar el luptă pentru desrobirea sa națională, alături de grofi. Zadarnic, căile noastre se despart. Grofii nu vor să ne recunoască independența noastră și drepturile noastre sociale și naționale. Noi nu putem face altceva. Trebuie să luptăm contra exploatorilor noștri direcți.

Csanyi: (cu dispreț) Alături de austriaci, de împăratul absolutistic

Iancu: Chiar de am greși, N'avem altă cale. Noi ne am fi aliat cu frații unguri pentru cucerirea libertății, dar grofii... Da grofii nu ne recunosc nici un drept. Ei sunt vinovați că roata s'a întors așa. Ei ne-au făcut să urâm tot ce e maghiar. Ei grofii, cu solgăbirăii lor și cu jandarmii... Dar să lăsăm acum teoria (Se oprește în fața lui Csanyi și-l privește îndelung în ochi.) Spune-mi drept Paul, nu adversarului, ci vechiului prieten... De ce ai venit tu la mine acum? /Csanyi nu răspunde/ Spune te rog. De ce ți-ai pus pielea în joc străbătând munții până aci. Spune sincer, te-au trimis la mine?

Csanyi: /după o scurtă pauză, ridicându-și capul privește în ochi pe Iancu/ Da, Află că am fost trimis. Am primit misiunea să te convertesc pentru unguri cu orice preț. Înțelegi, cu orice preț. Iar dacă asta nu se poate...

Iancu: [se oprește în fața lui fixându-l în ochi] Și dacă asta nu se poate?

Csanyi: ... Atunci...

Iancu: Atunci?

Csanyi: Atunci să teucid! Când am intrat am fost cuprins de remușcare. Mi-am adus aminte că-mi ești prieten, Că m'ai ajutat la școală, Mă gândeam însă, că poate cuvintele, amicitia noastră, vor interveni să rezolve problema pe care trebuie să o rezolve armele. Când intrați aci mă consideram amicul tău, nu adversarul. Dar acum îmi dau seama că nu sunt decât soldatul care-și face datoria. (cu un gest iute scoate un pumnal din buzunar și găfâind se repede asupra lui Iancu./ Amicul trebuie să moară acum, pentru a face loc soldatului ce-și apără patria! Trebuie să mori Iancule! (cu voce mai duioasă) Nu te supăra pe mine Iancule, Eu nu fac decât să împlinesc un ordin care mă apasă. Ca prieten te iubesc, dar...

Iancu: (face un pas înapoi, îndreaptă mâna spre Csányi cu'n gest de apărare și cu voce poruncitoare) Stai, Vino-ți în fire Paul, ce-i cu tine, Ai febră, Nu și ce faci! Stai, nici o mișcare. (cu voce mai domolă) Nu fi copil Paul, un cuvânt și garda mea intră și ești fiul morții. Vino-ți în fire copile!

Csányi: șovăește un moment apoi tremurând din tot corpul vine spre Iancu) Dar eu trebuie să te ucid . . . trebuie să . . . te ucid (în de ir) Am jurat pe drapelul nostru că te voi răpune, dacă nu te dai de partea noastră.

Iancu: (il apucă de mână i-i smucește pumnalul, și îl aruncă în colțul camerei, apoi ia pe Csányi de umeri, îl scutură prietenește). Vino-ți în fire Paul, căci ești bolnav, ai fierbințeli. Dar crezi tu că e așa ușor să ucizi pe Avram Iancu? Pe Mihai Viteazul l-ai ucis mișelește pe Câmpia Turzii, dar pe mine, însă, va fi mai greu.

Csányi: (tremurând) Lasă-mă. lasă-mă!

Iancu: Dar ce vrei să faci nenorocitue?

Csányi: Trebuie să mă sinucid, dacă nu te-am putut ucide pe tine. Eu nu am altceva de făcut.

Iancu: [il ia de braț și îl conduce spre ușă] Du-te înapoi Paul la ai tăi. Spune-le că Avram Iancu este neînduplecat. El nu se odihnește până nu cucerește independența națiunii sale Mai spune-le frate Csányi că Avram Iancu nu e supărat pe poporul maghiar, Avram Iancu nu e supărat pe nimeni. El nu vrea decât ca poporul românesc să fie liber și independent. Și această dorință o va îndeplini cu orice jertfe. Și spune-le că chiar dacă Avram Iancu ar cădea în luptă idealul va triumfa. Va veni odată timpul când Ardealul cu țara moșilor se va uni cu toți românii și liberi fiind vor forma o Românie mare și liberă. Du-te înapoi Paul și spune-le la ai tăi că un popor care s'a deșteptat la conștiința națională și de libertate nu poate fi ținut în robie. Trecutél s'a sfârșit din momentul când s'a ridicat conștiința. Du-te Paule și spune-le la ai tăi că tăria sufletului e mai puternică decât orice atentat pe la spate (li întinde mâna) Eu nu sunt supărat pe tine Paul, Iată, îți dau mâna. Vechiul tău prieten îți întinde o mână prietenească. Du-te cu bine Paul. Iau măsuri să nu ți-se întâmple nimic. (strânge mâna lui Csányi care iese clătănându-ue apoi merge spre mijlocul scenei și se gândește câteva clipe, trecân-

du-și mâna prin păr) Ce greu e să fii conducătorul unei lupte pentru libertate, când ai atâția dușmani și când chiar și prietenii vreau să te ucidă. Și mai ales când ști că toată lumea te înșală, că nu poți avea încredere în nimenea. (cu însuflețire) Dar curaj, curaj Iancule, dacă te lași zdrobit de gânduri rele și pesimiste, poporul sârmanul popor va pierde lupta. Tu nu poți fi rănit în suflet! Sufletul tău e al tuturor. (strigă spre ușă).

Buteanu: intră) La ordin comandante!

Iancu: Aduceți drapelul cel nou.

Buteanu: [iese și după câteva minute în cari Iancu stă pe gânduri pe scenă, reintră urmat de doi ofițeri, cari aduc steagul, care e întins la mijloc, Iancu scoate căciula, pune două degete pe drapel].

Iancu: [reculegându-se, cu voce tare] Jur pe Dumnezeu și pe drapelul libertății, că A. dealul va fi liber, că voi duce lupta până la ultima mea suflare, că nu voi șovăi în luptă și nu mă voi odihni până când nu se îndeplinește, ceea ce scris este să se îndeplinească. Așa să-mi ajute D-zeu.

Cortina cade.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Sfârșitul actului III.

A C T U L IV.

TABLOUL I,

Inainte de ridicarea cortinei se aude.

Vocea povestitorului: Și în acest interval poporul românesc depe văile Arieșului, Mureșului și Târnavelor desarmat de Puchner și armatele săsești nu a mai putut lua parte la luptă. Nici nu mai aveau însuflețire pentru aceasta deoarece Sașii batjocoreau pe Români, mai rău decât ungurii, mai mult chiar... Trupe germane, cu capul morții pe chipiu s'au întors contra lui Puchner și luptau pentru revoluția din Budapesta. Acesta era barometrul, că revoluționarii Unguri înving pe toată linia. Se vedea, că ideile revoluționare cucereau teren. În urma acestui fapt armatele bine echipate ale generalului ungar Bém au învins pe toată linia. Una după alta au căzut cetățile Aradului, Timișoarei, Lugojului, Devei, Alba-Iuliei și Bém a intrat victorios în Sibiu fiind primit de Sași cu capetele aplecate. Armatele austriace au fost înfrânte pe toată linia numai Iancu își continua lupta sa în munți Apuseni... Guvernul din Budapesta, instalat acum la Debrețin încerca în mai multe rânduri să convertească pe Avram Iancu de partea ungarilor. Prin trădarea lui Dragoș, deputat de Bihor, colonelul Hatvani a intrat în Abrud, unde a organizat un mare măcel ucizând pe conducătorii poporului și necrușând nici pe femei și copii. Iancu însă și-a adunat rândurile moșilor și printr'o luptă crâncenă a alungat pe Hatvani și armata lui din munți. Dar Dragoș și Hatvani nu s'au mulțumit cu aceasta, ci au încercat o nouă expediție în munți cu forțe întărite ocupând din nou Abrudul și făcând o nouă băe de sânge. Avram Iancu porni din nou cu oastea sa spre Abrud.

Cortina se ridică.

Scena se petrece pe poiana unui munte în apropierea Abrudului. Din depărtare se aud vuate de

luptă, bubuituri de tun. Pe scenă se află Avram Iancu, Elena, Buteanu și doi tribuni. În dos moși.

Iancu: (către Buteanu continuând) . . . Până acum am fost trădați și înșelați numai de străini. Acum ne trădează și unul din sângele nostru. Trădarea doare, dar când te trădează ai tăi, durerea e mai mare.

Buteanu: Un lucru să nu uităm Iancule, Te trădează unul singur, dar ceilalți toți, întreg poporul e alături de tine. Moșii nu te vor părăsi nici odată.

Iancu: Cine știe. Dragostea poporului e ca o zi de primăvară. Vine frumoasă, cu soare, dar mai târziu, de cele mai demulte ori, o întunecă nouri. În luptele sociale ca și politice, trebuie să ai noroc. Poporul nu te iubește pe tine ci situația dată în care te afli tu. Cine știe dacă acei cari mă zeifică acum, nu mă vor huli mâine.

Elena: În ochii mei tu rămâi în veci acelaș erou Iancule.

Iancu: (către Buteanu) Dar să lăsăm grijile noastre personale. N'avem timp de tânguială. Vezi Ioane ce fac avantposturile. Trebuie să continuăm lupta și să scoatem pe dușmani din munți. Se vede că Hatvani a uitat că luna trecută s-a refugiat de aici în ismene, ca să nu fie recunoscut de ai noștri. De astădată îi vom închide toate ieșirile. Nu se va mai putea retrage. Numai să avem oameni destui. Trebuie să ocupăm toate vărfurile și văile pentru a le strâmtora capcana. Vom cere și ajutorul stâncilor, de va fi nevoie.

Elena: Vei avea omeni Iancule, noi.

Iancu: Cine voi?

Elena: Noi, femeile române vom ocupa vărfurile și de acolo vom lupta ca străbunele noastre Dace. Avem și noi putere să spargem stâncile și să le surpăm pe dușmani. Grofii și mercenarii lor să piară prea mult sânge au vărsat.

Iancu: Cum? Tu Elena vrei să iei parte la luptă?

Elena: Nu numai eu, ci toate femeile române se vor înrola.

Iancu: (mișcat) Inima mea te reține, dar tot inima mea te trimite. N'aș vrea să te las să te avânți în pericol, dar iubirea mea de popor și dorul de libertete te trimite. /o sărută/ Sueces la luptă camaradă.

Elena: Și fie comandante! /își strâng mâna apoi Elena pleacă/.

Buteanu: /intră pe scenă, Iancu îl observează/.

Iancu: Te întorci așa de repede?

Buteanu: Viu să-ți comunic două vești, una bună, una rea.

Iancu: Să auzim mai întâi pe cea rea.

Buteanu: Hatvani, ocupând Abrudul, a prins câțiva tribuni de ai noștri și i-a ucis mișelește. Pe Crișănuț el însuși l a străpuns cu sabia.

Iancu: (Își scoate căciula și privește îndurerat spre cer) Dumnezeu să-i odihnească în pace, dacă pe acest pământ n'au avut parte să se bucure de binefacerile păcii. [După o scurtă pauză] Dar vestea bună, ce este?

Buteanu: Doi ostași au descoperit depozitul de arme și muniții al lui Hatvani. Ei cer un car și zece oameni. Pe căi lăturalnice pot ajunge în cetate și cu mijlocirea românilor din Abrud pot pune mâna pe arme și muniții și atunci am scos pe unguri din luptă nemaiavând muniții. Deci ne trebuie un car și zece oameni de încredere și curagioși. Adecă numai nouă, căci al zecelea e aci.

Iancu: [Privește în ochi pe Buteanu] Cum? Chiar tu? Tu vrei să-ți riști viața?

Buteanu: Da comandante. E nevoie de oameni credincioși. Eu vreau să conduc această operație.

Iancu: Ești un Erou Buteanu.

Buteanu: Ar fi nenatural dacă n'aș fi. Noi am moștenit eroismul dela Romani. N'am fi demni de strămoșii noștri dacă n'am fi ceea ce suntem!

Iancu: Înainte de a pleca, dă ordin să se sune tulnicile. Vom începe atacul pe tot frontul. Lupta o voi conduce eu. Să sune buciul și să curățim munții de dușmani!

Cortina.

ACTUL IV.

TABLOUL II

Înainte de ridicarea cortinei se aude:

Vocea povestitorului: Și lupta ce s'a dat a fost crâncenă. Trupele conduse de Avram Iancu au zdrobit pe honvezii și tunarii lui Hatvani. Învinșii căutau refugiu pe unde puteau, Hatvani însuși striga: Să se salveze cine poate, cum poate. Apoi când voi el să se retragă își ucidea proprii săi oameni, ca să-și facă drum prin strămtori. Femeile române luptau ca niște eroine rostogolind stâncile peste armata dușmană. Dar victoria lui Iancu a fost o victorie pyrusiană.

Cortina se ridică.

Scena reprezintă o sală elegantă a palatului administrativ din Debrețin, tablouri istorice, covoare, mobilă elegantă, dar nu modernă. Pe scenă se află Ludovic Kossuth, un om înalt, zvelt, cu barbă tunsă rotund, pieptănată în două părți, îmbrăcat în uniformă de gală ungerască. Alături contele Bathyányi în aceeași ținută, contele Kemény Farkas, Generalul Bém, și poetul Alexandru Petőfi în uniformă de căpitan.

Generalul Bém: /către Kossuth/ Am bătut pe austriaci pe toată linia Președinte. Îți depun la picioare întreaga Ungarie eliberată de trupele austriace și îți poji întinde republica dela Presburg la Brașov și dela Fiume până'n Maramureș.

Kossuth: Dar cu valahii din munți Apuseni ce este, au capitulat și ei?

Generalul Bém: Probabil că Hatvani va aduce de astădată capul lui Avram Iancu zis și Craiul Munților, sau în cel mai rău caz îi va aduce paloșul de capitulare și am terminat cu problema munților apuseni.

Petőfi: Problema nu s'a terminat. Știu că valahii sunt un popor care luptă pentru libertate ca și noi. Trebuie să-i dăm libertate, muncă și pâine.

Contele Kemény : Bici și lanțuri valahilor sălbatici, nu libertate.

Kossuth : vom vedea la urmă ce merită. Deocamdată să avem munții lor în mână. Să fim stăpâni pe munții apuseni generale, cu orice preț /se aud bătăi în ușă. Un ofițer de gardă intră/.

Ofițerul : Un valah vrea să vă vorbească.

Generalul Bém : O fi Dragoș sau ah iar Iancu, aducând captivitatea și cerând grațiere.

Kemény : Să intre, intră /Hatvani îmbrăcat în haine de moț toți cei de pe scenă fac gesturi de surprindere/.

Kossuth și Bém : /de odată/ Ce înseamnă asta?

Hatvani : Inseamnă că am fost trădați mizerabil de Dragoș. El spune că valahul Iancu nu mai are decât 6-8 mii de oameni; dar și aceștia au depus armele la sfatul lui. Dar când am intrat cu regimentele de honvezi în munți la pasuri de fapt n'am întâmpinat mari rezistențe. După ce am ocupat Abrudul din nou, am captivat câțiva tribuni și un prefect, ceva Butaian, pe cari i am executat imediat, deodată ne simțim înconjuțați și atacați din toate părțile de valahi. [Obosit cade pe un fotoliu] Iertați-mă domnule Președinte, nu mai pot sta pe picioare. De la Abrud până la Oradea am venit pedestru. Nici la Vașcău n'am găsit o diligență sau un cal măcar. Tot au mobilizat valahii. N'am avut timp de odihnă, nici să-mi schimb costumul. (Arată disprețuitor cămășa de moț) Cu asta m'am salvat. Am ucis un moț și l-am desbrăcat, altfel mă recunoșteau valahii și acolo-mi rămânea și mie pielea.

Bem : (Uimit) Cum, din cinci regimente dublate numai tu singur ai scăpat? Ez mégis gyalázat!

Hatvani : Nici eu n'am putut veni până ce Iancu n'a suflat odihna, căci chiar în zdrențele astea mă recunoșteau și...

Bem : Așa de fioros bandit e Iancu ăla?

Petőfi : E un revoluționar ca și noi, și își apără libertatea poporului său.

Kemény : Nu mai părtini pe bandiții de valahi. Vezi că ne-au distrus 8 regimente, întâi 3, apoi 5.

Petőfi : Așa vă trebuie, ce-ați căutat acolo la el acasă. V'am spus să nu vă duceți acolo. Cu Iancu vom trata la urmă, după ce am consolidat libertatea Ungariei.

Kemény: A magyar büszkeség (mândria maghiară) nu ne lasă să ne aplecăm în fața unui valah.

Petőfi: Dar și valahul e om.

Kemény: Da, dar numai dela distanță, când se apropie îl vezi că nici nu e om, decât un valah.

Kossuth: Lăsați discuția. Să ne spue Hatvani cum s'au petrecut evenimentele.

Hatvany: Craiul Munților, că așa e poreclit acolo Iancu, are o armată de 100 mii de oameni, toți înarmați. De astădată mai aveau și armele și munițiile pe cari noi am trebuit să le lăsăm acolo cu prilejul primei noasre înfrângerii. Lupta a fost inegală. Ne-au zdrobit cu desăvârșire. Luptau și femeile, bată-le Dumnezeu. Se urcau pe munte și de acolo rostogoleau lavină de pieiri peste trupele noastre, așa că nu puteam ocupa nici un vârf de stâncă. Am ocupat și noi câteva sate cărora le-am dat foc. Au căzut și dintr'ai lor o mie de valahi, dar noi am fost înfrânți cu desăvârșire. Nu am scăpat decât eu cu ofițerul Paul care avea o scrisoare dela Iancu, că e liber să plece și nimeni să nu se atingă de el.

Bem: Dar Dragoș unde este?

Hatvany: Eram ascuns sub gardul unei grădini, când am văzut că valahii l-au scos dintr'o ascunzătoare și l-au linșat, apoi i-au tăiat capul și l-au înfipt într'un par strigând: „Asta-i pedeapsa trădătorului!” Cadavrul lui Bucițian mai atârna pe eșafodul ridicat de noi în pripă. Când moșii îl văzură se năpustiră asupra ofițerilor noștri desarmați și i-au măcelărit. Era o privesiște înspăimântătoare.

Bem: Dar cum ați putut ajunge într'o situație atât de disperată?

Hatvany: Dupăce am ocupat Abrudul înaintam spre Roșia și fiind informați că trupele lui Iancu se ascund în comunele Corna și Buciumi am ordonat să se dea foc acestor sate. Dar focul a atras pe moșii înarmați și deodată ne-am pomenit înconjurați și două compănii au pierit în luptă. De atunci moșii veneau ca furtuna asupra noastră și nu ne-au lăsat nici să odihnim, nici să mâncăm. Văzduhul era spintecat de sunete de bucium și valahii năvăleau ca ploaia. Lupta a fost crâncenă. Dintre valahi au pierit 400—500 de oameni între cari s'a găsit și o femeie în-

armată îmbrăcată în haine bărbătești. Cât de numeros a fost acest popor rebel, nu știu sigur, dar afirm hotărît că pentru fiecare om de al meu aveau câte 50 de oameni. Cele mai grozave au fost femeile, cari au răsculat și stâncile contra noastră. Se părea că s'au cutremurat munții și ciocnindu-și crestele cu o furie sălbatecă își aruncau lavinele de piatră asupra noastră. Soldații noștri credeau că e un potop al lui Dumnezeu și încercau să se salveze cum puteau. Am încercat să ne retragem, dar toate potecile ne erau închise. Cred că or fi scăpat câțiva cărora le-a dat prin gând să se desbrace de uniformă și să se strecoare în cămașă și izmene.

Kossuth: „Borzasztó...” E îngrozitor!

Petőfi: V'am spus să nu vă duceți acolo, să nu luptați contra dorului de libertate.

Kemény: Și totuș trebuesc zdrobți valahii. Trebuesc ingenun chiați, căci altfel vor creia sat în stat.

Kossuth: Dar cine se va mai duce acum să se bată cu ei?

Kemény: Eu! Ura ce o nutresc contra valahilor mă va duce la victorie.

Petőfi: Nu uita domnule conte, că există un sentiment mai puternic decât ura. E credința în dreptate și dorul de libertate. Să nu păjești și d-ta ca biștul Hatvany.

Kemény: Tu poete, și să scrii numai poezii revoluționare dar n'ai curaj să mergi tu la luptă. Vei vedea ce poate un conte Kemény.

Petőfi: Nu lupt contra acelora, cari au acelaș crez ca mine. cuvintele îngâmfate ale lui Kemény nu avură efect. Cei de față au rămas tot deprimați, ca mai'nainte.)

Kossuth: Infrângerea această nu trebuie să iese în public. Păstrați cea mai mare taină!

Cortina

ACTUL IV.

TABLOUL III.

Cortina se ridică.

Scena reprezintă, case ruinate, afumate din Abrud, pe uliță cadavre și mobile sparte. Pe scenă se află o femeie bătrână care plânge și se vaetă. Alături un moș care o mângăe.

Bătrâna: Vai de noi, dar când se va face odată pace. Când va înceta vărsarea de sânge. De ce nu dă odată împăratul ăla libertate Ardealului?

Moșneagul: Nu mai plânge babă, că împăratul nu face decât promisiuni. Promite el tot și românilor și ungarilor și sașilor. Dar, nu poate fi adevărat dacă promite la toți acelaș lucru. Eu am apucat vremuri bune. Am trăit mult și am văzut războaie, dar atâta sânge și atâta amar ca acum n'am mai auzit. Ca și cum toată lumea ar fi scăldată în sânge. Ce va fi cu noi Dumnezeu știe.

Baba: (plângând) Dar cine ne va clădi casele dărâmate și feciorul meu cie mi-l dă înapoi?

Moșneagul: Nimeni, babă, nimeni. În zile rele ne-am născut pe lumea asta. Poate că vor veni și zile mai bune, cu pace.

Baba: Dar feciorul meu căzut la Mihăileni, ucis de sulitele ungurești (se vaetă) Oare vom ajunge noi ziua păcii? Din ce în ce mai multe case ard. Vai. (Se aud sgomote lancu vine cu suita sa. Fața lui e încrețită de enervare)

Iancu: (făcând gesturi nervoase) Nu o gălesc, nici aci nu e, numai pustietate și ruine. Nici ea, nici Buteanu. Vai, trebuie să fi un zeu ca să te poți resemna în durerea asta. (către bătrâni cu experare) N'ați văzut pe Elena? Ah, dar ce prostii vorbesc. De unde să știți voi unde e ea? Sunt așa de agitat. Două zile două nopți lupta n'a încetat o clipă.. Numai, cadavre, cadavre. Dar unde-o fi ea? Unde-o fi camarada? Unde-o fi el, prietenul și tovarășul de luptă. (strigând) O voi grofi, ce vă ziceți nobili săturatu-v'ați de

sânge ... Împărate! ce valoare are acum promisiunea ta, când nu-mi mai găsesc pe ai mei?

Un tribun: Răbdare comandante, îți vei găsi. Trupele noastre îi caută pretutindeni. Trebuie să avem încredere.

Iancu: Încredere? mai pot eu avea încredere? M'a înșelat un împărat, m'au înșelat magnații. Ba m'a înșelat chiar unul din sângele meu. Dragoș m'a vândut și mi-a adus dușmanul aci acasă. Mai pot eu avea încredere?

Un tribun: Am învins pe toată linia, comandante. Aceasta poate fi o mângăere. Împăratul Francisc Iosif, caută legături cu noi. Din nou vine cu promisiuni măgulitoare, spunând că va face totul pentru națiunea română.

Iancu: În trecut ne-a înșelat un Puchner, acum vine să ne înșele un Bach. Nu crede neamțului. A trebuit să învăț, și eu acest proverb bătrânesc, ba l-am și amplificat: *Nu crede nimănui, nici chiar unei idei, nici chiar lui Dumnezeu!*

O voce din fund: Comandante, comandante, (apoi apare un soldat fugind).

Un moș fruntaș: Comandante, l-am găsit!

Iancu: Pe cine?

Moșul: Pe Ioan Buteanu, prefectul nostru.

A. Iancu: Mai trăește?

Moșul; [încet] Nu. Ungurii l-au spânzurat.

Iancu (scoate un strigăt de durere) Ioane! Butene! nici pe tine nu te mai am! se calmează deodată și mai întreabă odată obosit] Dar pe ea? Pe ea?... N'ați găsit-o printre celelalte femei ce luptau pe vârful munților?

Moșul: Nu, n'am găsit-o.

Iancu: (ducându-și mâna la frunte) Dar nici printre bărbați n'ați găsit un corp molatec și fraged, cu doi ochi mari albaștri? (se lovește nervos în frunte) Dar ce vorbesc. Parcă se mai uită cineva la ochii morților? /strâmbându-se de durere/. Elena! Elena!... /în momentul acela patru țărani aduc o targă. Vin tăcuți, ursuzi, cu pași gravi, monotoni. Pun targa jos și apoi pleacă fără să zică un cuvânt/.

Iancu: [obsearvă targa, aleargă acolo și ridică velnița, strigă] Elena!!! /și cade plângând pe targa cu corpul neînsuflețit/. Te-am pierdut regăsindu-te. De ce mă privești așa de rece Elena? De ce nu mai zici nici un cuvânt? Am învins Elena, am învins! Tu nu te bucuri de victoria noastră? Tu n'a

un cuvânt pentru mine Elena? /cu voce plângătoare) Cine ne va inspira curaj deaci'nainte. Cine va fi privighetoarea moșilor? Elena tu te-ai răzbunat. Ai răzbunat moartea tatălui și a fratelui tău . . . Acum te voi răzbuna eu pe tine . . . Vai celor ce te-au ucis . . . [cade pe cadavru, îl îmbrățișează]. Mizerabilul de trădător, care a adus aci pe unguri să te ucidă . . . El e ucigașul moral al privighetoarei noastre. Dragoș, vei plăti scump trădarea ta. Tu care ești din sânge de român, ai uitat că românul ține minte? Că el nu se poate liniști până nu s'a răzbunat? Dar ce-mi folosește mie acum răzbunarea? Pe tine Elena nu te voi mai vedea niciodată.

Prefectul Sever: [atinge pe umăr pe Iancu] Comandante, poporul s'a răzbunat deja. Dragoș a fost descoperit într'o pivniță de către moși, l-au scos și l-au sfâșiat. L-au tăiat capul și l-au înfipt într'un par.

Iancu: (Se ridică și privește surprins pe prefect). L-ași ucis pe Dragoș pe trădătorul?

Prefectul Sever: Da comandante, a fost judecata poporului.

Iancu: (încet) Păcat.

Prefectul Sever: Păcat Comandante, Dece-i păcat?

Iancu: Păcat, n'aș fi vrut să moară, Știi tu Sever ce tristă-i moartea!

Prefectul Sever: Dar dacă nu se poate altel. Trădătorii trebuie să plătească cu viața fapta lor mârșavă.

Iancu: E om și el, frate Sever, Păcatul este că nu suntem decât oameni.

Prefectul Sever: Dar el n'a fost om, el a fost un mizerabil care a adus inamicul aci și din cauza lui a murit moarte de martir Buteanu, Crișănuț, și alăția eroi și chiar Elena e victima lui.

Iancu: Lasă-l . . . De mortuis . . . (face un gest iertător cu mâna).

Prefectul Sever: Fi tare Comandante. Armatele lui Kemény Farkas se apropie de munții noștri. Trebuie să luăm din nou lupta, căci alifel moartea ori robia ne așteaptă. Acum e nevoie de bărbăția ta comandante. Să mergem!

Iancu: Ai dreptate Severe. Viața noastră a luptătorilor libertății nu ne mai aparține. Ea aparține mării cauze căreia i-am sonsacrat-o, Se vede că viața și libertatea își cer martirii lor. Vom lupta deci din nou, Poate că sângele

vărsat al martirilor va construi un viitor mai frumos al
popoarelor. Se vede că este nevoie de martiri (Iși trece mâ-
na pe frunte) De multe ori e așa de rău să fii martir...
Dar hai Axente să mergem.

Cortina

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A C T U L IV.

TABLOUL IV.

Înainte de ridicarea cortinei de aude:

Glasul povestitorului: Ce-a urmat după aceea o știți prea bine. Avram Iancu a înfrânt oastea lui Kemény. Armatele generalului Bem au bătut pe austriaci în tot Ardealul, numai Craiul Munților a rămas neînving. Apoi împăratul Francisc Iosif a cerut ajutorul Rușilor și armatele cazace intrând în Ardeal, au bătut pe unguri, cu ajutorul românilor. Ungurii au putut fi bătuti și pentru că moșii lui Avram Iancu le zdrobiseră patru armate, întâi pe a lui Ștefan Kemény fișpanul dela Aiud, apoi două ale lui Hatvany și ultima a lui Kemény Farkas. În toiul luptelor împăratul a făcut promisiuni solemne lui Iancu, că va asigura libertatea românilor. Împăratul nu și-a ținut cuvântul dat. Iancu înșelat și părăsit rătăcea fără scop prin munți, ca un crai detronat.

Cortina se ridică.

Scena reprezintă un frumos peisaj din Munții Apuseni. Trei moși vin cu căluți de hăț, încărcati cu ciubere.

Un moș: Să poposim o leacă, poate vom găsi un izvor. (Legând calul) Ce grea e viața frate. Mocanul ca și țăranul, duc jugul maideparte. Am bătut pe grofi, și tot ei au rămas stăpâni. Zadarnic ne-am luptat ca leii. Împăratul a făgăduit, dar nu s'a ținut de vorbă. Se vede că domni își calcă vorba, cum călcăm noi țina. (Lăsând caii să pască se întind pe iarbă)

Al II-lea moș: Sărmanul Avram Iancu, zadarnic s'a jertfit. A pierdut totul degeaba. Și-a tulburat și lumina minții de mâhnire.

Al III-lea moș: Vecinul Lazăr spunea că l-a văzut rătăcind prin pădure. L-a imbiat cu merinde, dar Iancu, n,a primit. S'a dus ca o nălucă.

Întâiul moș: Da, amărăciunea i-a întunecat memoria.

Al II-lea moș : Ști că generalul neamț l-a chemat la Deva și i-a dat aur mult, dar Iancu i l-a aruncat înapoi spunând că el nu a luptat pentru bani, ci pentru libertate.

Al III-lea moș : Și împăratul i-a dat medalie, dar el a refuzat-o. Spunea că medalia fără libertate este ca o zgardă pentru un câine nălănțuit.

Al II-lea moș : Când împăratul a venit în munți, Iancu n'a voit să stea de vorbă cu el. Spunea că nu dă mâna cu un împărat mincinos.

Intâiul moș : Poate pentru asta împăratul a prins ură pe el și a început să-l prigonească. A fost urmărit de jandarmi și arestat. Moșii noștri l-au scos din mâna lor și l-au dus în munți.

Al III-lea moș : Da, dar a fost prins iar lângă Zlatna, dus la Alba-Iulia și acolo a fost pălmuit de un solgăbirău sas. El, Craiul Munților să fie insultat de un slugoi, și încă sas. Asta i-a sporit amărăciunea sufletului.

Intâiul moș : Sărmanul nostru comandant, ce soartă tristă a ajuns. Nu știe nimeni cu ce trăește, cu ce se hrănește și unde se adăpostește. (dintre munți se aude doina unui fluer, par'că era melodia cântecului „Munții noștri” aur poartă, noi cerșim din poartă'n poartă.”

Al II-lea moș : Auziți ? Asta e Iancu. (Toți se scoală, în picioare și privesc în direcția de unde venea Doina)

Avram Iancu : (Apare îmbătrânit, cu barbă neagră, făcând gesturi de dans Bună ziua vitejilor. . . Voi mai credeți neamțului ? și împăraților mișei ? ziceți că da ? Rău faceți credincioșilor, căci mișel e împăratul . . . [Cu vocea schimbată] Dar pe Elena n'ați văzut-o ? . . . Eu am văzut-o, /își acopere fața/ sărea de pe o stâncă . . . Dar în loc de ochi avea gloanțe . . . Nici inimă n'avea. Dragoș i-a mâncat inima. Voi n'ați văzut-o ? Dar pe Buteanu ? Ziceți c'a murit ? Voi credeți frașilor c'a murit ? (cu vocea schimbată) Știu un cântec . . . ascultați. /începe să cânte cu voce stricată/ Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă'n poartă ! Și voi tot mai cerșiți cu ciubere și cu cercuri . . . Dar la împărat nu vă duceți ? El are bani să cumpere ciubere. Să le mănec, dacă mănecă aurul din munții noștri . . . Voi nu mâncați aur, nici ciubere, dar nici pită albă. Au mâncat-o grofii. Dar voi nu ziceți nimic ? De ce tăceți ? Vorbiți frașilor,

că dacă tăce, ni se astupă gura. Dar de Avram Iancu ce ziceți? Eu nu sunt Avram Iancu, Eu sunt numai umbra lui. Ați mai văzut pe Craiul Munților dansând cu fluerul? El flueră și el joacă. Dar un împărat mișel ați mai văzut? Dar un grof care nu-i mișel? Nu cred. Nici Elena nu crede... Ea n'a murit. Buteanu venea cu ea aseară prin tabăra ungurească. Nu credeți? /arată în depărtare/ Iată colo... Elena... vedeți cum vine pe stânci și cum mă chiamă... Mă duc la ea... O ia la fugă și se duce spre locul arătat. Se oprește și strigă: Spuneți în sat că Avram Iancu vine iară! /dispare/ ...

I-ul moș: Iată ce-a ajuns Craiul Munților!

Cortina.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL IV.

TABLOUL V.

Înainte de ridicarea cortinei se aude.

Glasul povestitorului: Iată ce-a ajuns Craiul Munților! O sfârșietoare tragedie ca a tuturor marilor eroi, cari au luptat pentru o idee. Am sfârșit povestea. Iancu a trebuit să moară înainte de a putea vedea împlinit idealul pentru care s'a jertfit.

Cortina se ridică.

/Scena reprezintă aceeaș cameră ca în actul I. tabloul I. Pe scenă se află Aron Iancu povestitorul. În jurul lui Liviu, Romul, Veturia și Elena./ Aron își continuă povestea.

Aron Iancu: Asta a fost povestea. Poate că n'am redat-o'n întregime. Poate că am trecut peste fapte istorice, pentru a sublinia tragicul.

Romul: Bravo Iancule, ești un bun povestitor.

Veturia: A fost mișcător de interesantă.

Elena: /îmbrățișază pe Iancu/Pe mine m'a emoționat până la lacrimi. Nu mai fi supărat pe mine Iancule. Mă voi sili să fiu demnă de numele Elenei lui Avram Iancu.

Liviu: Așa-mi place-ți copii. Cu această lucrare licența ta e asigurată.

Elena: Cât de mult te ai identificat tu cu marele erou al povestirii tale. A-i povestit-o cu atâta simț ca și cum ai fi trăit-o tu însuși.

Liviu: Nu vă adânciți în dramă, mai bine trageți învățăminte, (merge spre ușă)

Veturia: Unde pleci Liviu?

Liviu: Mă duc să aduc un popă să ne cunune pe toți ...

Romul: Dar pe tine cu cine să te cunune?

Liviu: Vei primi invitație, din care vei afla,

Romul: E băiat bun Liviu,

Elena: Da, (către Iancu) Dar mi-ai rămas dator cu un răspuns: Tu nutrești aceleași idei ca Avram Iancu?

Iancu: Da, cu deosebirea că eu vreau să văd fericirea, nu numai a țării mele, ci a lumii întregi.

Cortina.

Sfârșit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**TIPOGRAFIA
MERCUR S. A. ORADEA**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREȚUL: 25 LEI